

MAAK ONS HART ONRUSTIG, GOD

De betekenis van 'profetisch diaconaat' in de context van het
kerkasiel in de Open Hof in Kampen

Nelleke de Jong | Protestantse Theologische Universiteit

1 februari 2025

MAAK ONS HART ONRUSTIG, GOD

De betekenis van ‘profetisch diaconaat’ in de context van het kerkasiel in de Open Hof in Kampen

Student	Nelleke de Jong
Studentnummer	1601237
Emailadres	nadejong@student.pthu.nl
Opleiding	Master Gemeentepredikant, PThU, Utrecht
Vakgebied	Praktische Theologie
Begeleider	dr. Erica Meijers
Beoordelaars	dr. Erica Meijers, prof. dr. Thijs Tromp
Datum	1 februari 2025

Woord vooraf

‘We moeten meer doen!’ Al een paar jaar loop ik rond met deze gedachte, die ik regelmatig, al dan niet met stemverheffing, heb gebruikt. Dat statement is opgekomen uit mijn ervaring als diaconaal consulent, werkzaam in Gouda. In 2022 hebben wij als diaconie meegeholpen in de crisisopvang die toen van kerken gevraagd werd, toen mensen buiten moesten slapen in Ter Apel. Wij hebben toen, van de ene op de andere dag, 50 vluchtelingen voor een kleine maand opgevangen. Het was geweldig om iets te kunnen doen en niet meer machteloos toe te hoeven kijken en met mij vonden vele anderen dat. De hoeveelheid hulp die op gang kwam was overweldigend en mensen zetten zich in vanuit volle overtuiging iets goeds te doen.

Of we echt iets goeds deden, wist ik eigenlijk niet. Is dit wat we moeten doen? Hulp bieden, gaten vullen die de overheid laat vallen? Moeten we niet meer doen? Wat is de rol van de kerk? Hoe laten we onze stem horen als we dingen signaleren die echt niet goed gaan, als mensen in de knel komen of verwaarloosd worden door overheidsbeleid of (gebrek aan) overheidsingrijpen? Deze vragen hebben geresulteerd in het schrijven van deze scriptie.

Met dit onderzoek heb ik gezocht naar wat dat ‘meer doen’ van de kerk dan in kan houden. Meer doen dan alleen hulp bieden, of dat nu het bieden van opvang is, of iets anders. ‘Meer doen’ om tegenwicht te bieden tegen een huidig overheidsbeleid dat problemen afwentelt op de zwakken, op kwetsbare mensen, op mensen die geen stem hebben. Stem geven. Maar welke stem is dat dan? Wat kun je wel en wat kun je niet als kerk zeggen? Profetisch spreken als kerk, dat moet, maar hoe dan? Wat houdt dat dan in? Ik was ervan overtuigd dat de profetische kant van diaconie meer aandacht verdient in onze diaconale praktijk, maar wist niet hoe dat eruit kon of moest zien. Of ik daar nu een definitief antwoord op heb, weet ik niet, maar ik ben blij dat ik in dit onderzoek de tijd en ruimte had om hier mee aan de slag te gaan. Om allereerst vanuit de literatuur al die verschillende kanten die diaconaat en profetisch diaconaat hebben, scherp te krijgen en uit te werken.

En toen begon de Open Hof met het bieden van kerkasiel aan de familie Babayants. En terwijl ik dit schrijf, doen ze dat nog steeds. Dat raakt me. De eindeloze zoektocht van deze familie naar een thuis en nieuwe toekomst. De uitzichtloosheid en hun aankloppen bij de kerk als laatste redmiddel. En een kerk die antwoord geeft, en die, zonder te weten hoe het afloopt, in beweging komt en iets gaat doen. Typisch diaconie, denk ik dan. En tegelijk denk ik: is dit het dan? Is dit een manier waarop de kerk in de samenleving haar stem kan laten horen?

Ik ben dankbaar dat ik de gelegenheid heb gekregen om op deze vragen een antwoord te zoeken. Ik was van harte welkom, zoals iedere bezoeker welkom is in het kerkasiel. Ik dank Herman Stomphorst voor zijn enthousiasme en de manier waarop hij me heeft geïntroduceerd en geholpen en voor zijn visie en inzet voor dit gezin en alle gewortelde kinderen in Nederland en ik dank alle andere leden van de stuurgroep: Kasper Jager, Lex Boot, Bert Endedijk en Esther Stomphorst, voor hun inzet voor dit kerkasiel en hun bereidheid om daarover met mij in gesprek te gaan. Dat geldt ook voor alle vrijwilligers en voorgangers die ik heb gesproken: dank voor jullie tijd, openheid en het delen van jullie persoonlijke zoektocht in de betekenis van dit kerkasiel. En dank aan alle gastvrouwen/-heren voor de hartelijke ontvangst in de Open Hof.

Dr. Erica Meijers, dank je wel voor je begeleiding van dit onderzoek. Je hebt de afgelopen jaren mijn theologische diaconale vragen gezien, mijn persoonlijke zoektocht daarin en mijn zoektocht naar wat *profetisch diaconaat* kan betekenen voor mij en mijn plek in de kerk. Het was fijn en goed om daarover met jou van gedachten te kunnen wisselen. Dat heeft me verder geholpen. Elk gesprek dat we hadden leverde nieuwe vragen en inzichten op. Daarnaast hield je vertrouwen in het onderzoek, ook toen ik nog erg zoekend was naar de uiteindelijke focus. Jouw persoonlijke betrokkenheid bij het thema profetisch diaconaat en kerkasiel in het bijzonder hebben mij geïnspireerd en gemotiveerd om me hierin vast te bijten. Heel veel dank!

Tot slot; als werktitel van deze thesis gebruikte ik eerst een regel uit het lied ‘Maak ons hart onrustig, God’ van Schrijvers voor Gerechtigheid¹. Het lied is een scherpe aanklacht, tegen een wereld waarin mensen worden uitgebuit. Ik koos in eerste instantie voor de regel ‘Steek ons in uw woede aan, om het onrecht te weerstaan’. Nu merk ik dat deze regel niet het beste aansluit bij hoe de participanten in mijn onderzoek hun beleving van het kerkasiel hebben voor verwoord. Voor de definitieve titel heb ik daarom gekozen voor de eerste regel: Maak ons hart onrustig, God. Ik denk dat dat meer recht doet. In ieder geval citeer ik hier nog graag de laatste twee regels van dit lied: ‘Want het is uw koninkrijk, tot in alle eeuwigheid.’ In dat perspectief mogen en kunnen wij onrustig zijn en onze stem verheffen tegen dat wat onrecht is en, elke dag weer, zoals de mensen die ik interviewde: ‘Gewoon doen wat onze hand vindt om te doen.’

Gouda, 1 februari 2025

¹ <https://petrus.protestantsekerk.nl/artikel/lied-maak-ons-hart-onrustig-god/>

Inhoud

Woord vooraf	3
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Probleemstelling en relevantie	8
1.3 Vraagstelling	10
1.4 Onderzoeksopzet	11
1.5 Leeswijzer	11
2. Profetisch diaconaat en het kerkasiel.....	12
2.1 De kern van diaconaat	12
2.1.1 <i>Diakonia</i> als basis	12
2.1.2 Barmhartigheid, gerechtigheid en presentie.....	12
2.2 Diaconaat als perspectief op Gods nieuwe toekomst.....	13
2.3 Streven naar gerechtigheid: profetisch diaconaat	14
2.4 Bronnen en inhoud van profetisch spreken	15
2.5 Verhouding kerk en staat; profetisch versus politiek diaconaat	16
2.6 (Profetisch) diaconaat in de context van het kerkasiel in Kampen	17
3. Methodologie.....	19
3.1 Onderzoeksstrategie en design	19
3.2 Participanten	19
3.3 Dataverzameling	21
3.4 Data-analyse.....	22
3.5 Methodologische overwegingen	23
4. De beleving van het kerkasiel.....	24
4.1 Persoonlijk antwoord geven	24
4.2 Gezamenlijk antwoord geven	25
4.3 Doel voor ogen: bescherming en toekomst	26
4.4 Doel bereiken: gesprek en politieke lobby.....	27

4.5	De moed om vol te houden	28
4.6	Bijvangst	29
5.	De boodschap van het kerkasiel	31
5.1	De boodschap van het kerkasiel.....	31
5.1.1	Opkomen voor het gezin Babayants.....	31
5.1.2	Opkomen voor het kwetsbare.....	31
5.1.3	Aanspreken van de overheid en opstaan tegen onrecht	32
5.1.4	De kerk doet er toe	33
5.2	Verhouding kerk-wereld	33
5.3	Een eigen geluid	34
5.4	Kerkasiel en (profetisch) diaconaat	36
5.4.1	Hulp of dienst aan de vluchteling	36
5.4.2	Solidariteit	37
5.4.3	Barmhartigheid en gerechtigheid.....	37
5.4.4	De diaconale versus de ‘algemene’ taak van de kerk	37
5.5	Afronding	38
6.	Conclusie en discussie	39
6.1	Conclusie	39
6.2	Vervolgonderzoek.....	42
6.3	Tot slot.....	43
	Literatuurlijst	44
	Bijlage 1 - Interviewleidraad	47
	Bijlage 2 - Verklaringenblad PThU	49
	Bijlage 3 - Data Management Plan	50

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 21 november 2024 deed de protestantse wijkgemeente Open Hof in Kampen een persbericht uitgaan. Vanaf die datum verlenen zij kerkasiel aan de familie Babayants, een gezin afkomstig uit Oezbekistan dat 11 jaar geleden in Nederland asiel heeft aangevraagd en nu, na jaren procederen, met uitzetting wordt bedreigd. Als laatste redmiddel heeft het gezin, vader Aleksandr, moeder Karina en kinderen Aram (20), Ariana (14), Amelia (10) en Aleksa (3), hulp gevraagd bij de Open Hof. In het persbericht op 21 november stelt wijkpredikant Kasper Jager: “Onze wijkgemeente wil de familie rust bieden en hoopt dat daardoor ook perspectief ontstaat voor al die kinderen die zich in dezelfde situatie bevinden.”²

Concreet betekent dit dat het gezin sinds 21 november 2024 in het kerkgebouw van de Open Hof woont en er tegelijk een doorlopende viering in het kerkgebouw gaande is. Deze doorlopende viering biedt als godsdienstoefening bescherming tegen het zomaar binnenvallen door een overheidsdienst, zoals beschreven staat in Artikel 12b van de ‘Algemene wet voor het binnentreden’³.

Met het kerkasiel wil de Open Hof niet alleen veiligheid bieden aan het gezin Babayants, maar ook aandacht vragen voor het onderliggende probleem, zoals zij dat identificeren: de positie van ‘gewortelde kinderen’ in Nederland die met uitzetting worden bedreigd. Met gewortelde kinderen worden kinderen bedoeld die al geruime tijd in Nederland zijn in afwachting van de uitkomst van de asielprocedures. Doordat asielprocedures soms jaren kunnen lopen, zijn kinderen in die tijd gewend aan Nederland en ‘vernederlandst’. Naast het gezin Babayants zijn er nog een aantal andere gezinnen met in totaal ca. 300 kinderen en ouders die zich in een vergelijkbare situatie bevinden⁴.

² kerkasielkampen.nl/start-kerkasiel/

³ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006763/2010-07-01>

⁴ <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/17012096/kerkasiel-voor-vluchtelingengezin-uit-emmen-je-voelde-de-opluchting>

Dit is niet de eerste keer dat er in Nederland kerkasiel wordt verleend aan vluchtelingen of asielzoekers⁵. Voor veel mensen ligt het kerkasiel dat verleend werd aan de Armeense familie Tamrazyan in de Bethelkapel in Den Haag in 2018-2019 nog vers in het geheugen. In zekere zin kan het huidige kerkasiel in Kampen als een vervolg op dit Haagse kerkasiel worden gezien. Het Haagse kerkasiel stopte na 96 dagen ononderbroken doorgaande viering, omdat er toen een kabinetsakkoord en Kamermeerderheid was over het kinderpardon. De familie Tamrazyan en met hen andere families kregen daarna alsnog een verblijfsvergunning. Tot de afspraken die toen in dat akkoord zijn gemaakt, hoorde ook de afspraak dat dit de laatste keer was dat er een kinderpardon zou zijn. Ook werd de discretionaire bevoegdheid van de staatssecretaris afgeschaft⁶. Daartegenover stond dat procedures vanaf nu sneller zouden verlopen en er eerder definitief duidelijkheid zou worden verschaft over een asielaanvraag. Dit zou tot gevolg hebben dat kinderen, in afwachting van hun procedure, niet meer in Nederland zouden kunnen ‘wortelen’ voordat duidelijk was of zij mochten blijven.

Nu, ruim vijf jaar later, blijkt dat niet het geval is. Procedures zijn niet versneld, maar eerder vertraagd. De hele asielketen is verder verstopt geraakt met lange wachttijden bij o.a. het IND en het politieke klimaat met betrekking tot vluchtelingen en asiel is verder verhard en gepolariseerd. Zo werd bij de verkiezingen van 2023 de PVV, bekend om haar anti-islam en anti-migratie standpunten, de grootste partij en op 2 juli 2024 werd het Kabinet-Schoof beëdigd, met de PVV daarin als grootste coalitiepartij. Eén van de speerpunten van dit kabinet is te komen tot ‘het strengste asielbeleid ooit’⁷. Als gevolg van de blijvende traagheid en het slepende van de asielprocedures, zijn er nu dus, naast de familie Babayants, nog ongeveer 300 kinderen in een vergelijkbare situatie.

1.2 Probleemstelling en relevantie

Over het kerkasiel is veel te doen, zowel binnen als buiten de kerk⁸. Dat was ook al het geval tijdens het vorige kerkasiel, waar vragen opgeworpen werden over de legitimiteit van het kerkasiel en hoe het gewoonterecht van kerkasiel geïnterpreteerd moet worden (Hamelzky & Van

⁵ Zie protestantsekerk.nl/verdieping/kerkasiel-is-een-eeuwenoud-fenomeen/ voor een beknopt overzicht

⁶ <https://verblijfblog.nl/afschaffing-discretionaire-bevoegdheid-maar-twee-nieuwe-humanitaire-vergunningen/>

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/09/13/minister-faber-nederland-krijgt-strengste-asielregime-ooit>

⁸ Zie voor een overzicht van uitingen in de media over het kerkasiel: <https://kerkasielkampen.nl/media/>

den Broeke, 2020). Binnen de kerk was er discussie over de inzet van een doorgaande viering om bescherming te bieden: was dit niet een oneigenlijk gebruik van de liturgie⁹? In de bredere maatschappij speelde de discussie of dit wel de taak van de kerk was; ging de kerk niet op de stoel van de rechter zitten en maakte ze niet gebruik van een maas in de wet¹⁰?

Ook theologisch en wetenschappelijk is er op het Haagse kerkasiel gereflecteerd (Bakker, 2020; Van der Meijden & Stegeman, 2020; Meijers, 2022; 2024, Schoon, 2022). In de bundel *'Dat wonderlijke kerkasiel'* die in 2020 onder redactie van Willem van der Meijden en Derk Stegeman verscheen, wordt door verschillende auteurs vanuit verschillende invalshoeken gereflecteerd op het kerkasiel. In deze bijdragen was veel aandacht voor het viere en de liturgie en de manier waarop het kerkasiel en de liturgie elkaar wederzijds beïnvloedden (zie bijvoorbeeld Hetteema en Van der Meijden in bovengenoemde bundel).

Die sterke aandacht voor de impact van de viering en liturgie in de context van het kerkasiel in de Haagse context, kwam ook doordat dit kerkasiel de eerste was waar zo nadrukkelijk een doorgaande viering nodig was om bescherming te bieden. Op eerdere plekken waar kerkasiel geboden werd, was het voldoende om een dienst 'klaar te hebben liggen' en met de dienst te beginnen op het moment dat er een inval dreigde. Maar dat was nu niet meer genoeg, er moest echt sprake zijn van een doorlopende 'godsdienstoefening' (Van der Meijden, 2020a). Dit riep allerlei vragen en reflecties op als het gaat om de verbinding tussen kerkasiel en het bieden van bescherming aan mensen in de context van een doorlopende viering (Van der Meijden & Stegeman, 2020; Meijers, 2024).

Een ander element dat in de reflectie op het Haagse kerkasiel ruim aandacht kreeg was het *diaconale karakter* van het kerkasiel. Schoon (2022, p. 18) identificeert, op basis van literatuur en interviews met betrokkenen, zes diaconale thema's die een rol spelen bij het verlenen van kerkasiel, namelijk: 1) herbergen van vluchtelingen als werk van barmhartigheid; 2) *diakonia* als een wezenlijk onderdeel van de kerk; 3) 'helpen onder protest'; 4) gastvrijheid; 5) wederkerigheid (zie ook Bakker, 2020) en 6) bondgenootschap en inclusie. Daarnaast onderzocht zowel Schoon (2020) als Meijers (2022, 2024) de impact van de viering van de Maaltijd van de Heer als diaconale praktijk in de context van het kerkasiel.

⁹ <https://www.rd.nl/artikel/780902-theologenblog-is-permanente-kerkdienst-voor-armeense-familie-verantwoord>

¹⁰ Zie voor een kritisch krantenartikel bijvoorbeeld: <https://www.ad.nl/den-haag/terugblik-2019-namen-hayarpi-en-haar-familie-bij-het-kerkasiel-de-protestantse-kerk-in-het-oetje~ad50cd9c/>

Het ‘helpen onder protest’ noemt Schoon het ‘profetische aspect’ van *diakonia*. Hoewel dit in haar studie en ook die van anderen in de context van kerkasiel wel benoemd wordt, gebeurt dit zijdelings (zoals in Schoon, 2020), dan wel in het kader van de liturgie (Hettema, 2020) of profetisch spreken van de kerk (Raad van Kerken, 2021). Het is echter, voor zover deze auteur bekend, nog nergens als hoofdonderwerp vanuit een *diaconale* invalshoek in onderzoek naar kerkasiel aan de orde geweest. Tegelijk heeft het onderwerp *profetisch diaconaat* in de (internationale) diaconale literatuur de afgelopen decennia steeds meer aandacht gekregen (Ampony et al., 2021; Böttcher, 2002; Deifelt & Hofmann, 2021; Dietrich 2014a; Nordstokke, 2011).

In dit onderzoek staat daarom het begrip profetisch diaconaat in de context van het kerkasiel centraal. Het doel van het onderzoek is tweeledig. Aan de ene kant biedt de casus van het kerkasiel aanknopingspunten om het begrip ‘profetisch diaconaat’ verder te doordenken en vanuit de praktijk invulling te geven. Aan de andere kant biedt de lens van ‘profetisch diaconaat’ de mogelijkheid om de praktijk van het kerkasiel zoals dat vorm krijgt in de Open Hof te Kampen te analyseren en de verschillende diaconale kanten die dit kerkasiel heeft verder voor het voetlicht te brengen. Deze beide doelen dragen bij aan een beter verstaan van de diaconale roeping van de kerk, de plek die zij in de wereld in te nemen heeft en de manier waarop zij dat kan doen.

1.3 Vraagstelling

Bovenstaande probleemstelling moet uit in de volgende vraagstelling voor dit onderzoek, met bijbehorende deelvragen:

Op welke manier kan het kerkasiel in de Open Hof in Kampen worden geïnterpreteerd als ‘profetisch diaconaat’?

Deze hoofdvraag is uitgesplitst in de volgende deelvragen:

1. Wat is profetisch diaconaat?
2. Wat maakt het kerkasiel tot een voorbeeld van profetisch diaconaat?
3. Welke diaconale betekenis geven vrijwilligers, voorgangers en leden van de stuurgroep van kerkasiel Open Hof aan het kerkasiel en op welke manier is deze te typeren als ‘profetisch’?

1.4 Onderzoeksopzet

Dit praktisch-theologische onderzoek bestaat uit een literatuurstudie en een empirische studie, waarbij gebruik gemaakt wordt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Met een aantal voorgangers, vrijwilligers en leden van de stuurgroep van het kerkasiel in de Open Hof worden diepte-interviews gehouden, gebaseerd op diaconale literatuur en literatuur over profetisch spreken. Het onderzoek vindt plaats ten tijde van het kerkasiel. De afloop is, op het moment van het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van deze thesis, nog niet bekend. De wetenschap dat, tijdens de interviews en tijdens het schrijven, de viering in de Open Hof steeds doorgaat en het gezin Babayants, dat in onzekerheid verkeert, beschermt, geeft de hier opgeschreven woorden tegelijk een nadrukkelijk besef van voorlopigheid én een gevoeld gewicht van relevantie.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de kernbegrippen van dit onderzoek en geeft het theoretisch en theologisch kader van deze studie. In hoofdstuk 3 wordt de gebruikte methodologie uitgelegd en verantwoord. Hoofdstuk 4 en 5 bespreken de resultaten van de gehouden interviews en hoofdstuk 6 geeft de conclusies en discussie weer.

2. Profetisch diaconaat en het kerkasiel

2.1 De kern van diaconaat

2.1.1 *Diakonia* als basis

De meeste auteurs die schrijven over diaconaat beginnen met de herleiding van het woord diaconaat/diaconie tot het Griekse woord *diakonia* (zie bijvoorbeeld Böttcher, 2002, p. 10-11; Crijns et al., 2004, p. 11; Nordstokke, 2011, p. 50). Het woord *diakonia* is vaak vertaald met ‘dienen’ of ‘dienst’ en komt in het Nieuwe Testament veel voor, om de dienst van Jezus te omschrijven maar ook de houding van zijn volgelingen en van de vroege kerk. Het is een kernelement om de basishouding van de kerk te omschrijven. Later is het in het denken over diaconie versmald geraakt tot wat wij kennen als het ‘uitvoerende diaconale werk’ (Crijns et al., 2004, p. 13) maar in essentie kende het een brede betekenis. Het had de connotatie van dienen aan de Tafel en zoals de bekende bijbelwetenschapper Collins argumenteerde, ging *diakonia* meer om zending (ministry) dan om dienen (service) en had het een bemiddelende functie. Het was gerelateerd aan de missie van Jezus die het koninkrijk van God verkondigde (Nordstokke, 2011, p. 50).

Door de eeuwen heen is diaconaat (de diaconale taak van de kerk) en diaconie (het uitvoerende diaconale werk van de kerk), vooral verstaan als ‘hulp bieden aan individuen in nood’. Een voorbeeldverhaal daarbij is vaak het verhaal van de Barmhartige Samaritaan, die de gewonde man aan de kant helpt (Lucas 10: 25-37) of de opdracht uit Mattheüs 25, waaraan de werken van barmhartigheid zijn ontleend (Dietrich, 2014a, p. 17). Zeker in de 19^e eeuw had diaconie veel weg van individuele *liefdadigheid* en bestond ze vooral uit armenzorg. Naast de vele zorg die de kerk verleende in een tijd dat de overheid deze sociale taak nog niet op zich had genomen, betekende dit ook dat er sprake was van ongelijke verhoudingen en ongelijkwaardigheid, met een diaconie die voorwaarden kon stellen aan haar hulp en niet gericht was op het bevorderen van zelfstandigheid en vrijheid van de mensen die ze hielp.

2.1.2 Barmhartigheid, gerechtigheid en presentie

Dit is echter in de tweede helft van de 20^e eeuw grotendeels rechtgetrokken en het werkgebied van het diaconaat is ook verbreed. Er wordt nu vaak gesproken van drie kernelementen: barmhartigheid, gerechtigheid en presentie (o.a. Crijns et al., 2004). In het Handboek

Diaconiewetenschap ‘Barmhartigheid en gerechtigheid’ hanteren de auteurs een definitie van diaconaat die deze elementen ook in zich hebben:

“Het handelen vanuit kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van met name sociaal-maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen, en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen.” (Crijns et al., 2004, p. 13).

Het doen van *barmhartigheid* kan gezien worden in het opheffen of verminderen van sociaal-maatschappelijke nood van individuen en groepen, de *presentie* is het mee uithouden van de nood en het streven naar gerechtigheid is te zien in het scheppen van rechtvaardige verhoudingen. Daarnaast is in diaconale literatuur, gelukkig, steeds meer aandacht voor wederkerigheid en het erkennen van ongelijke machtsverhoudingen tussen helper en geholpene (Bakker, 2020).

Het scheppen van rechtvaardige verhoudingen, vat Böttcher (2002) onder de noemer ‘proactief diaconaat’. Waar het lenigen van nood, het op het moment helpen waar de nood al is, gezien kan worden als ‘reactief diaconaat’, is proactief diaconaat preventief. Het zoekt naar het scheppen van goede omstandigheden zodat mensen meer perspectief hebben op een zelfstandig en vrij leven. Böttcher merkt daarbij op dat wat in de ene context als reactief diaconaat gezien wordt, dat op een andere plek of ander moment proactief kan zijn en vice versa (Böttcher, 2002, p. 14-15).

2.2 Diaconaat als perspectief op Gods nieuwe toekomst

De vraag kan gesteld worden wáarom de kerk eigenlijk aan diaconaat zou moeten doen. Volgens velen (o.a. Böttcher 2002; Dietrich, 2014a en Nordstokke, 2011) is diakonia een essentieel onderdeel van kerkzijn. Dan gaat het dus niet om het sociale uitvoeringsprogramma van de kerk, niet zomaar een losse tak, maar verweven in de essentie van het kerk zijn. Het gaat om de aanwezigheid van de kerk in de wereld, met een doel (Dietrich, 2014a).

Dat sluit aan bij Hoekendijk die in 1964 al schreef dat al het diaconaal handelen van de kerk in het licht van Gods shalom moet staan, verlangend uitkijkend naar een wereld van vrede en recht. In die zin draagt diaconaat bij aan de missie van de kerk (Nordstokke, 2011, p. 51) en staat ze in het licht van het koninkrijk van God dat komt. Dat is dus een ander perspectief dan alleen maar ‘simpele liefdadigheid’, ‘goed doen’ of hulpverlening. Hierbij aansluitend hanteert

Nordstokke (2014a) dan ook als definitie van diaconaat: '*diakonia is prophetic presence of the gospel by words and deeds directed towards transformation, reconciliation and empowerment.*' Er zit een richting in het diaconaat: het moet gericht zijn op transformatie, verzoening en empowerment. Die *drive* komt volgens Nordstokke dus voort uit de *profetische aanwezigheid van het evangelie in woord en daad*.

2.3 Streven naar gerechtigheid: profetisch diaconaat

Het profetische aspect van diaconie komt de laatste twintig jaar steeds meer naar voren in de diaconale literatuur (en praktijk) (Ampony et al., 2021; Böttcher, 2002; Dietrich, 2014b; Nordstokke, 2011). Als het gaat om profetisch diaconaat, gaat het volgens Dietrich (2014a, p. 3) om de aanwezigheid van genade (*mercy*), genade van God voor mensen en van mensen voor elkaar. Maar daarbij hoort dan ook de oproep om op te staan voor het recht en de waarheid in de samenleving, (in navolging van Psalm 85:10), om op te komen voor de rechten van mensen in armoede en in de marge en om te werken aan vrede in de wereld. Want *diakonia* dat staat in het licht van Gods toekomst maakt ook zichtbaar dat die toekomst er nog niet is, er is werk te doen.

Als het gaat om gerechtigheid, het streven daarnaar, gaat het vaak om het opstaan voor recht, het aanklagen van onrecht, het profetisch spreken van de kerk en het ontmantelen van onrechtvaardige structuren. Het gaat om streven naar een samenleving die recht doet aan alle mensen (Böttcher, 2002) en het opkomen voor mensen in de marge, mensen zonder perspectief, mensen die zelf geen stem hebben en niet worden gezien (Dietrich, 2014a, p. 15-18).

Nordstokke (2011, p. 49-50) focust op de *contextualiteit* van diaconaat en profetisch diaconaat in het bijzonder. Het gaat om de menselijke ervaring waar de kerk deel van uitmaakt en zich midden in bevindt. Het vraagt een gevoeligheid voor het lijden van de mensen die de kerk dient en een gevoeligheid voor onrechtvaardige structuren in de wereld om ons heen. Het gaat dus niet zozeer om 'profetisch diaconaat in het algemeen', maar is altijd gericht op een concrete situatie of perso(o)n(en).

Een ander element van het streven naar gerechtigheid, is dat het zowel gaat om de daden, het diaconaal handelen, als de woorden, het profetisch diaconaal spreken (Böttcher, 2002). Die twee gaan samen op, je kunt ook zeggen: zo gaan barmhartigheid en gerechtigheid in de diaconale praktijk samen op. Het zorgen voor, het lenigen van nood gaat samen op met het aandacht vragen voor onrecht en het opkomen voor mensen in de marge, het stem geven aan hen die geen stem hebben (Nordstokke, 2011, p. 53).

2.4 Bronnen en inhoud van profetisch spreken

De bron van dit profetisch spreken als onderdeel van het profetisch diaconaat is terug te voeren op de Schriften. Allereerst op de profeten uit het Oude Testament, met hun aanklacht tegen samenleving en hun kritiek op machtsmisbruik, hun aandacht voor armen, weduwen en wezen en hun visioenen van vrede en recht (Dietrich, 2014a, p. 17). In zijn uitgebreide studie naar de profeten gaat Heschel (2022) in op de manier waarop de profeten in het Oude Testament hun aanklacht vormgaven; zonder onderscheid des persoons, vol emotie en op het scherpst van de snede. In hun aanklacht is volgens Heschel de pathos van God terug te vinden. Het is geen woede die op zichzelf staat, geen losse boosheid om wat er mis gaat, maar eronder resoneert het verlangen naar een samenleving waarin het goed leven is voor álle mensen en de liefde van God voor zijn mensen. In al het profetisch spreken schemert ergens dat visioen door.

Kenmerkend voor de analyse die Heschel maakt is zijn nadruk op de relatie. De relatie tussen God en de profeet, tussen God en zijn volk en tussen de profeet en het volk. Als je het met één woord samen moet vatten, is dat *betrokkenheid*. Het is geen abstracte waarheid, geen filosofische discussie of theoretische argumentatie over de staat van de wereld die de profeet overbrengt. Het is een hartstochtelijk pleidooi, waarin de liefde, gekwetstheid en het verdriet van God over zijn volk doorklinkt. Dat maakt het profetisch spreken van de profeten uniek en contextueel. Het gaat om dat moment, dat specifieke volk en die specifieke God. Een God die het goede zoekt voor zijn volk en er alles aan doet om dat voor elkaar te krijgen. En een profeet die zo verbonden is met die God en met dat volk dat hij daarin meevoelt en meegaat. Nuances en enige afstand tot het onderwerp van zijn spreken zijn de profeet onbekend.

Dat betekent nogal wat als we dat profetisch spreken gebruiken als model of als analogie voor het profetisch spreken in het diaconaal handelen van de kerk. Zoals Böttcher (2002, p. 14) fijntjes opmerkt: misschien is de inhoud hetzelfde maar zijn onze methoden anders dan die van de Oud Testamentische profeten. Tegelijk geeft het wel focus en fundering aan het profetisch spreken. Het gaat niet ‘zomaar’ om dat wat wij als recht of onrecht beschouwen, maar het is gebaseerd op de manier waarop God naar mensen kijkt.

In zijn boek *‘The prophetic imagination’* gaat Walter Brueggemann (2018) in op het profetisch spreken als onderdeel van de missie van de kerk. Ook hij maakt een analyse van het profetisch optreden van de profeten en brengt daarin twee begrippenparen in waarmee hij het profetisch optreden typeert en indeelt. Allereerst de combinatie van kritiek en pathos (medelijden). Hij herkent dit zowel in het optreden van de profeten (bijvoorbeeld Jeremia) als ook

bij Jezus, die hij als Nieuw Testamentische profeet opvoert. Hierbij gaat het om het doorbreken van de *gevoelloosheid* in de huidige cultuur als het gaat om de realiteit van dood en lijden. Een *wake-up call*, zou je misschien kunnen zeggen. Een waarschuwing, een opschudding. Erkenning van het verdriet om dat wat niet goed is. Geen onverschilligheid, wegkijken of negeren, maar de realiteit van leven en dood, van ballingschap in de dagen van Jeremia, onder ogen komen.

De andere combinatie die Brueggemann noemt als beschrijving van wat profeten doen, is ‘profetische activering en de opkomst van verwondering’ (*profetic energizing and the emergence of amazement*). Een profeet waar Brueggemann dit bij terugziet, is bijvoorbeeld Deutero-Jesaja, met zijn visioenen van hoop en troost. Ook in de bediening van Jezus ziet Brueggemann dit terug. Het bieden van perspectief is het, een nieuw perspectief. Dat linkt ook weer aan dat perspectief van Gods toekomst, dat in het diaconaat als het goed is centraal staat. Profeten zeggen niet alleen de waarheid aan over wat niet goed gaat, maar bieden ook een nieuw perspectief, nieuwe hoop. Daarbij stelt Brueggemann dat dit wel een proces van lange adem kan zijn. Als voorbeeld noemt hij dr. Martin Luther King en zijn strijd tegen de apartheid. Maar hij zegt ook dat alleen al het schetsen van nieuw perspectief – Gods perspectief – mensen uit hun apathie kan doen ontwaken en in beweging kan zetten.

Dat is ook wat Dietrich (2014a), in haar eigen woorden, beschrijft als ze Jezus als een ‘profetische diaken’ opvoert, al wordt die term in het Nieuwe Testament natuurlijk niet op die manier gebruikt. Met zijn oog voor mensen in de marge en zijn ‘hulp’ die mensen in het licht zet, rechtop doet staan en weer doet leven, is Jezus iemand met een scherp oog voor de ongelijke machtsverhoudingen en de scheefgroei in de wereld. Hij ziet het, benoemt het, klaagt het aan en doet er iets aan. Mensen komen weer tot leven, staan weer recht op hun voeten en hebben weer perspectief.

2.5 Verhouding kerk en staat; profetisch versus politiek diaconaat

Het bovenstaande vertaalt zich nog niet zo makkelijk naar onze huidige context en maatschappij; wat betekent het profetisch spreken vanuit het Oude Testament, vanuit het voorbeeld van Jezus, nu voor het profetisch spreken van de kerk? Dat roept ook vragen op naar de verhouding tussen kerk en staat. En wie bepaalt wat in deze context, op dit moment, het ‘profetisch geluid’ is van de kerk, zeker in een tijd waarin politieke verhoudingen op scherp staan en het maatschappelijk debat behoorlijk is gepolariseerd?

Hierover wordt de laatste jaren in het publieke (theologische) debat geschreven. Zo heeft de Raad van Kerken in 2024 een notitie uitgegeven met de titel ‘Presentie en profetie. Over het

maatschappelijk handelen en spreken van de kerken', waarin nadrukkelijk de vraag werd gesteld hoe de kerk in deze tijd de gave van de profetie in hun midden onderscheiden, of en hoe kerken hun zichtbaarheid kunnen vergroten in het publieke debat en in hoeverre de kerk bescheiden moet zijn. De RvK stelt dat de kerk aanwezig is en moet zijn, ze een boodschap heeft voor wereld en deze ook uit mag dragen en dat deze boodschap 'een tegenstem van hoop' is. Een ander geluid dus. Profetisch spreken, volgens deze memo, komt niet vanuit wat de wereld voorschrijft, maar vanuit de eigen bronnen van de kerk: Wet, profeten en het Evangelie (p. 5).

Soms wordt profetisch spreken, of profetisch diaconaat, verward met *politiek spreken* of *politiek diaconaat*. Nordstokke (2011) en in zijn voetspoor Dietrich (2014a) zijn hier scherp op en maken nadrukkelijk dat onderscheid. Volgens Nordstokke (2011, p. 51) erkent *politiek* diaconaat dat elke diaconale actie en handeling politieke gevolgen heeft. Diaconaat vindt plaats in het publieke domein en niet in een vacuüm, dus de kerk en diaconie moeten zich bewust zijn van hun publieke rol en hun invloed in het sociaal-politieke domein, klaar om zich uit te spreken indien nodig. Hieronder valt bijvoorbeeld een diaconale taak als belangenbehartiging.

Profetisch diaconaat, volgens Nordstokke (2011, p. 51-52), heeft een ander accent. Dat heeft een directere relatie tot de bijbels-theologische onderbouwing van diaconaat (zie ook 2.4), en is gebaseerd op de profetische taak die God de kerk heeft gegeven. Dat relateert aan haar mandaat en missie in de wereld. Dietrich (2014a) vult dit verder aan door te waarschuwen voor een te nadrukkelijk gebruik van de term 'profetisch diaconaat' in een seculiere context. Het woord 'profetisch' kan een claim leggen die niet door mensen wordt herkend of geaccepteerd en roept daarnaast het gevaar op van *valse profetie* en machtsmisbruik. De vraag blijft: wie spreekt er in naam van God? Dietrich pleit niet voor het afschaffen van de term profetisch diaconaat, maar roept wel op tot voorzichtigheid.

2.6 (Profetisch) diaconaat in de context van het kerkasiel in Kampen

In eerder onderzoek heeft Schoon (2020) uitgewerkt welke diaconale elementen in het kerkasiel in Den Haag zichtbaar waren. Ik heb deze elementen in de inleiding kort genoemd en haal ze hier nog even terug, omdat de verwachting is dat deze elementen (deels) in de interviews met betrokkenen van het huidige kerkasiel in Kampen naar voren komen. De diaconale elementen die Schoon identificeerde waren: 1) herbergen van vluchtelingen als werk van barmhartigheid, zoals omschreven in Mattheüs 25, zie 2.1); 2) *diakonia* als een wezenlijk onderdeel van de kerk

(zie 2.1); 3) 'helpen onder protest', waarmee Schoon het profetisch diaconaat bedoelde (zie 2.3); 4) gastvrijheid; 5) wederkerigheid (zie Bakker, 2020) en 6) bondgenootschap en inclusie.

Vanuit dit hoofdstuk voeg ik aan deze diaconale thema's nog een paar elementen toe die zich toespitsen op het profetisch diaconaat. Allereerst het aanklagen van onrecht en het stem geven aan mensen in de marge of mensen die geen stem hebben. Ten tweede het brengen van een ander geluid, een eigen geluid, vanuit de bronnen van de Schriften, in navolging van de profeten. En ten derde het publiek spreken van de kerk in samenleving en politiek, met daarbij het genoemde onderscheid van politiek en profetisch diaconaat.

Zoals in de inleiding beschreven, is het kerkasiel in Kampen sinds 21 november bezig. 24 uur per dag gaat de viering door, de familie woont in het kerkgebouw en er zijn altijd vrijwilligers aanwezig. Er is ondertussen behoorlijk wat publiciteit over het kerkasiel, de kerk handelt door het in bescherming nemen van dit gezin én spreekt zich uit, voor dit gezin en met hen de andere gewortelde kinderen in een vergelijkbare situatie. Op basis van deze literatuurstudie kan voorlopig gesteld worden dat het kerkasiel een voorbeeld is van profetisch diaconaat. Echter, hoe dit invulling krijgt en welke elementen daarin naar voren komen, moet uit het empirisch onderzoek blijken.

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksstrategie en design

Voor dit onderzoek is gekozen voor empirisch onderzoek, omdat het gaat over de diaconale betekenis die mensen (vrijwilligers, voorgangers en leden van de stuurgroep) zelf aan het kerkasiel geven. Er is daarbij gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksstrategie. In het onderzoek gaat het namelijk over de ervaring van mensen en de betekenis die zij aan het kerkasiel geven en kwalitatief onderzoek stelt de onderzoeker in staat om de ervaring van mensen in detail te onderzoeken en daarbij te zoeken naar nuances (Bryman, 2008; Hennink et al., 2011). Als onderzoeksdesign is gekozen voor diepte-interviews met vrijwilligers, voorgangers en de stuurgroepleden van het kerkasiel in Kampen.

Dit onderzoek richt zich op een specifieke casus: het kerkasiel in de Protestantse Wijkgemeente de Open Hof in Kampen, dat 21 november 2024 begonnen is en op het moment van schrijven nog steeds gaande is. Dat betekent dat betrokkenen zijn geïnterviewd ten tijde dat het kerkasiel bezig was en de ervaring van het kerkasiel nog niet ‘gestold’ is. Hun uitspraken zijn geen reflectie achteraf, maar kunnen gezien worden als betekenisgeving in het moment.

Een deel van de interviews vond plaats op locatie, in de Open Hof. Als onderzoeker ben ik op drie verschillende dagen in de Open Hof geweest. Dat was van te voren aangekondigd en ik heb mij elke keer bij binnenkomst als onderzoeker voorgesteld. Op die dagen heb ik, naast het afnemen van de interviews, delen van de viering meegemaakt en koffie gedronken en gesproken met gastvrouwen/-heren en bezoekers. Op die manier heb ik naast de diepte-interviews door middel van observatie zelf een beeld gekregen van hoe het kerkasiel verloopt. De gesprekken met gastheren/-vrouwen en bezoekers gebruik ik niet als data in dit onderzoek maar hebben mij geholpen bij het interpreteren van de uitspraken die in de interviews gedaan zijn.

3.2 Participanten

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in hoe mensen die betrokken zijn bij het kerkasiel de *profetisch diaconale* dimensie van het kerkasiel duiden, gebaseerd op hun ervaringen met het kerkasiel. Dit betekent dat de deelnemers van het onderzoek – hier

participanten genoemd¹¹ – betrokken moeten zijn bij het kerkasiel. Betrokkenheid is dus het criterium waarop participanten geworven zijn. Er zijn meerdere groepen betrokkenen te onderscheiden: de familie Babayants zelf, de stuurgroep (het kernteam) dat de besluiten neemt en het kerkasiel organiseert, de voorgangers, vrijwilligers en bezoekers.

In dit onderzoek is gekozen om de leden van de stuurgroep, een aantal voorgangers en een aantal vrijwilligers te interviewen. Mensen die alleen als bezoeker betrokken zijn, zijn buiten beschouwing gelaten gezien de gemêleerde achtergrond van deze groep, het feit dat zij lastiger vooraf te benaderen waren voor een interview en hun iets meer te verwachten afstand tot het kerkasiel. Bezoekers komen overal vandaan, ook van buiten de kerk en hebben dus (deels) een buitenperspectief. Hoe interessant dit ook is, dit valt buiten de scope van dit onderzoek. Ook de beleving en blik van de familie om wie het gaat valt buiten de scope van dit onderzoek. Niet alleen vanwege afbakening in vraagstelling en beschikbare tijd, maar ook gezien de kwetsbare positie van de familie.

Dat betekent dat er drie ‘groepen’ te onderscheiden zijn in de participanten voor dit onderzoek: stuurgroepleden, vrijwilligers en voorgangers. De vijf stuurgroepleden zijn individueel benaderd en wilden allen meewerken aan het onderzoek. Voor de vrijwilligers en voorgangers is een (herhaal)oproep gedaan in de verschillende appgroepen die er rond het kerkasiel zijn. Hiervoor is gebruik gemaakt van één lid van de stuurgroep die de oproep heeft geplaatst en gesteund. Hij heeft in die zin de functie van ‘gatekeeper’ (Hennink et al., 2011) en geeft legitimiteit aan het onderzoek en de vraag naar participanten.

In het vervolg van de werving was er sprake van een vorm van *convenience sampling* (Bryman, 2008, p 183), waarbij participanten die dat wilden zich aanmeldden en dus om die reden geïncludeerd werden in het onderzoek. Mensen die reageerden werd gevraagd naar leeftijd, woonplaats en rol in het kerkasiel. Het enige uitsluitingscriterium was of mensen daadwerkelijk op het moment van interviewen een bijdrage hadden geleverd aan het kerkasiel, als voorganger of vrijwilliger (en niet alleen maar van plan waren dit te gaan doen). In het wegen van de resultaten moet hier rekening mee gehouden worden: alleen de stem van hen die (als

¹¹ Voor het gebruik van de term ‘participanten’ is gekozen in navolging van Hennink et al., 2011, die deze term prefereren boven het veelgebruikte ‘respondenten’, omdat, zo zeggen zij, het woord *participanten* meer het gezamenlijke van onderzoek onderstreept en recht doet aan de werkelijkheid waar onderzoeker en participanten zich samen over de geleefde werkelijkheid van in dit geval betrokkenen bij het kerkasiel buiten.

eerste) reageerden op de oproep komt aan bod in dit onderzoek. Er is dus ook een grote groep die niet in het onderzoek vertegenwoordigd is.

Er zijn naast de vijf interviews met stuurgroepleden, vijf interviews met voorgangers en vijf interviews met vrijwilligers gehouden, in totaal dus 15 interviews. Zowel mannen als vrouwen waren geïncludeerd in de studie en de leeftijden lagen tussen de 46 en 77 jaar. De stuurgroepleden zijn deels afkomstig uit Kampen en komen deels van elders. De vrijwilligers komen op één na uit Kampen en de voorgangers komen vooral uit andere plekken in het land. De meeste participanten hebben een kerkelijke betrokkenheid bij de PKN. Eén vrijwilliger had geen kerkelijke betrokkenheid. Zie voor een overzicht Tabel 1. In de bespreking van de resultaten (Hoofdstuk 5 en 6) worden de codes uit Tabel 1 gebruikt bij het citeren van participanten.

CODE	FUNCTIE	FUNCTIE 2	M/V	LEEFTIJD	KERK
#01_VGSG1	stuurgroep	wijkpredikant	V	65	PKN
#02_VGSG2	stuurgroep	wijkpredikant	M	62	PKN
#03_SG3	stuurgroep	voorzitter kerkenraad	M	73	PKN
#04_SG4	stuurgroep		M	50	PKN
#05_SG5	stuurgroep		V	51	PKN
#06_VG1	voorganger		M	61	PKN
#07_VG2	voorganger		V	66	PKN
#08_VG3	voorganger		V	52	PKN
#09_VG4	voorganger		M	52	PKN
#10_VG5	voorganger		V	64	PKN
#11_VW1	vrijwilliger	diaken	V	46	PKN
#12_VW2	vrijwilliger		V	56	-
#13_VW3	vrijwilliger	diaken	V	66	PKN
#14_VW4	vrijwilliger		M	77	PKN
#15_VW5	vrijwilliger		V	48	PKN

Tabel 1: Overzicht participanten

3.3 Dataverzameling

Acht van de interviews werden live, op locatie in de Open Hof, gehouden. Deze interviews zijn opgenomen en later getranscribeerd. De overige interviews zijn telefonisch afgenomen en zijn tijdens het gesprek meteen uitgeschreven. De interviews duurden tussen de 45 en 70 minuten.

Voorafgaand aan elk interview is uitleg gegeven over het onderzoek en informed consent gevraagd (mondeling) en deze is in alle gevallen verkregen. Voor vrijwilligers en voorgangers geldt dat hun transcripten geanonimiseerd zijn en zij anoniem in dit onderzoek worden opgevoerd. Voor de stuurgroepleden ligt dit anders, gezien hun specifieke rol en daarmee gepaard gaande herkenbaarheid, ook al wordt ook voor de stuurgroepleden in dit onderzoek een code gebruikt.

Bij hen is dit principe van herkenbaarheid expliciet benoemd en iedereen heeft toestemming gegeven om de data te gebruiken, ondanks eventuele herkenbaarheid.

Er is gekozen voor een semi-gestructureerd diepte-interview waarvoor een interviewleidraad op basis van de literatuur was ontwikkeld, bestaande uit verschillende onderdelen (zie bijlage 1).

Allereerst worden de participanten naar hun ervaringen en betrokkenheid met het kerkasiel gevraagd en naar hun rol. Daarna gaat het interview in op de duiding van participanten als het gaat om het doel en de boodschap van het kerkasiel en hoe zij zich daar persoonlijk toe verhouden. Het tweede deel van het interview maakt de overgang naar de verhouding tussen kerk en wereld (als het gaat om diaconaal kerk zijn in de context van het kerkasiel). In het derde deel van het interview wordt concreet gevraagd naar het (profetisch) diaconaat. Gedurende het interviewproces is een afsluitende vraag toegevoegd, namelijk de vraag naar *hoop*. Dit kwam op door de manier waarop de gesprekken verliepen, maar sluit ook aan bij de literatuur over profetisch spreken (Brueggemann, 2018).

Door de structuur van de interviewleidraad zijn dezelfde onderwerpen bij elk interview aan bod gekomen. Tegelijk boden de open vraagstelling en de flexibele structuur van het interview voldoende gelegenheid voor participanten om hun eigen verhaal te vertellen. Ook zat er enig verschil in de vragen als het gaat om de rollen van de participanten: bij de stuurgroepleden is specifiek gevraagd naar het waarom van het kerkasiel, het opstartproces en de (politieke) vooruitzichten. Voorgangers is apart nog gevraagd naar de invulling van de viering en op welke manier het kerkasiel daarin een rol speelt.

3.4 Data-analyse

De interviews worden opgenomen en getranscribeerd. Daarna zijn ze gecodeerd en gelabeld. Dit gebeurt deels inductief en deels deductief (Charmaz, 2014; Hennink et al., 2011). Hiervoor is gekozen om de ervaringen van de participanten als uitgangspunt te nemen en daarop inductief te beginnen met coderen. In tweede instantie komt daar een deductieve codering overheen, om de resultaten ook te kunnen duiden vanuit de literatuur.

Er is gekozen om handmatig te coderen, om zo het creatieve proces ruimte te kunnen geven. Eerst zijn de interviews gelezen voor algemene thema's en codes en zijn de belangrijkste punten per interview opgeschreven. Codes kwamen zoals gezegd deels op uit de data (inductief) en deels voort uit de literatuur en interviewleidraad (deductief).

De drie groepen (stuurgroep, vrijwilligers en voorgangers) waren te klein om de analyse uit te splitsen per groep. Daarom zijn de data als één geheel geanalyseerd, maar is bij de interpretatie wel rekening gehouden welke rol de participant had.

Het geheel van data-analyse is een iteratief proces, een constant 'heen-en-weer' tussen data en concepten uit de literatuur. Het is te vergelijken met een gesprek tussen de data en de literatuur. Op basis van de codering zijn thema's en concepten geïdentificeerd die gezamenlijk de resultaten vormen.

3.5 Methodologische overwegingen

Met dit onderzoeksdesign kan de onderzoeksvraag naar de diaconale betekenis die participanten aan het kerkasiel toewijzen beantwoord worden. Belangrijk daarbij is op te merken dat het onderzoek op een aantal vragen geen antwoord geeft. De vraag naar effectiviteit en doel van het kerkasiel bijvoorbeeld, stond niet centraal in dit onderzoek. Daarbij wordt de stem van de familie zelf gemist en is het belangrijk in het oog te houden dat het een kleine, selectieve en vrij homogene groep is die deel heeft genomen aan het onderzoek. Ook was het kerkasiel op het moment van onderzoek nog in volle gang en hebben mensen nog geen afstand kunnen nemen tot het kerkasiel. Dit beïnvloedt de manier waarop zij hun beleefde ervaring verwerken. In de conclusies wordt hier op teruggekomen.

Tot slot is in dit onderzoek mijn eigen reflexiviteit en positionaliteit als onderzoeker van belang. Mijn eigen werkachtergrond als diaconaal consulent, mijn theologische opvattingen, mijn politieke opvattingen, mijn persoonlijke jarenlange zoektocht naar profetisch spreken én mijn eerdere opleiding als onderzoeker in de sociale wetenschappen spelen hier allen in mee. Zo kijk ik tijdens het houden van de interviews o.a. met de bril van predikant in opleiding, theoloog, diaconaal consulent, sociaal wetenschapper en buitenstaander in Kampen naar de ervaring van mensen die dicht bij het kerkasiel betrokken zijn. Dat maakt mijn identificatie met mijn participanten en de mate waarin ik afstand tot hen heb, diffuus. Tegelijk zorgt het voor betrokkenheid en maakt het mij bewust van het feit dat ik niet de objectieve wetenschapper ben, maar dat mijn eigen rol, biografie en opvattingen een rol spelen, zowel in opzet, uitvoering als in de normatieve taak van dit praktisch-theologische onderzoek (Kaufman, 2016; Osmer, 2008).

4. De beleving van het kerkasiel

In dit eerste resultatenhoofdstuk staat de beleving van het kerkasiel door de 15 geïnterviewde participanten centraal: welke elementen zijn voor hen van belang, welke dingen noemen zij en welke thema's komen naar voren die gerelateerd zijn aan (profetisch) diaconaat? Het tweede resultatenhoofdstuk, hoofdstuk 5, maakt een verdiepingsslag en gaat verder in op de boodschap van het kerkasiel en in hoeverre het kerkasiel expliciet diaconaal is volgens de participanten.

4.1 Persoonlijk antwoord geven

Aan het begin van elk interview is gevraagd naar de reden waarom de participant als voorganger of vrijwilliger meedoet aan het kerkasiel, of waarom een stuurgroeplid 'ja' heeft gezegd tegen dit kerkasiel. Uit een analyse van de antwoorden blijkt dat dat voor een aantal te maken heeft met een persoonlijke betrokkenheid op het onderwerp. Dan gaat het niet zozeer om bekendheid met het gezin Babayants, maar wel om betrokkenheid bij vluchtelingen in het algemeen, het bieden van opvang, taallessen, betrokkenheid bij eerdere kerkasiels etc. Dat geldt zowel voor voorgangers als voor vrijwilligers: *'Zo lang ik predikant ben, ben ik met vluchtelingen bezig. [...] We voelen ons betrokken en dat we een steentje bijdragen, dat is voor ons [mijn vrouw en ik] alleen maar vanzelfsprekend'* (#06_VG1) en *'Ja, hulp aan de vluchteling... [...] ik ben taalmaatje vanuit de gemeente...'* (#15_VW5) en *'Ik heb een persoonlijke betrokkenheid bij vluchtelingenwerk, ik werk zelf als taalmaatje in mijn vrije tijd en geef les in een AZC. [...] En mijn zoon heeft een Oekraïense vriendin, die gevlucht is voor de oorlog'* (#10_VG5). Voor de stuurgroepleden is dat nog explicieter het geval, een deel van hen was ook nadrukkelijk bij het kerkasiel in Bethel betrokken of is vanuit professionele achtergrond betrokken bij vluchtelingen en in het bijzonder de problematiek van gewortelde kinderen. Bij alle deelnemers aan het onderzoek was dus wel iets te merken van betrokkenheid bij vluchtelingen en hulp aan hen voor de start van het kerkasiel.

Toch was dat niet de hoofdreden die mensen opgaven voor hun deelname. In alle gesprekken kwam een gevoel naar voren van urgentie. 'Dit moeten we doen'. Zoals #11_VW1 zegt *'Dit is waarom ik hier ben'* en #14_VW4: *'Mijn dochter zit in de kerkenraad, die zei: hiervoor ben ik diaken geworden. Eigenlijk zou ik dat ook willen zeggen, maar ik ben dan geen diaken.'* Of #13_VW3, die aangeeft dat ze de besluitvorming in de kerkenraad spannend vond en zich afvraagt hoe dit voor het gezin zou zijn, maar daaraan toevoegt *'aan de andere kant dacht ik, we moeten dat gewoon doen'* en verderop in het gesprek zegt: *'Doen wat je hand vindt om te doen'*

denk ik altijd. Als het op je pad komt en je kunt helpen omdat ze verder niemand meer hebben om te helpen ja dan vind ik dat je dat moet doen.

Je kunt dus zeggen dat mensen, met hun deelname aan het kerkasiel, antwoord geven op een vraag. Dat begon praktisch met de vraag aan de stuurgroep of het kerkasiel in Kampen plaats kon vinden en later de vragen om vrijwilligers en voorgangers. Maar daaronder wordt een persoonlijke en existentiële vraag gevoeld, in eerste instantie afkomstig van het gezin Babayants. Een vraag om hulp, om bescherming en veiligheid. Daarbij wordt opgemerkt dat het een vraag uit nood is en dat er verder niemand meer lijkt te zijn dan helpt. Het heeft bijna iets weg van: dan moeten wij het maar doen. Zoals #03_SG3 het onder woorden brengt met het voorbeeld van de Barmhartige Samaritaan: *‘Dat beeld van die gelijkenis [van de Barmhartige Samaritaan]: wie is je naaste? [...] De naaste is wie op jouw deur klopt en dat je denkt: ik heb er helemaal geen zin in, ik wil gewoon een rustige avond hebben. Die verstoort jouw rust.’* #11_VW1 verwoordt het als volgt: *‘Dit gezin had het [kerkasiel] ook heel hard nodig. En zij kwamen ons aangedragen’*. In alle interviews komt dat gevoel naar voren: dit moeten we doen, dit komt nu op onze weg. Doen wat op je pad komt, hulp bieden aan wie dat van je vraagt.

4.2 Gezamenlijk antwoord geven

Dat antwoord op die vraag van dit gezin, komt ook voort uit een besef van wat het is om kerk te zijn: het is de taak van de kerk om er te zijn voor mensen in nood. Dus het is meer dan een persoonlijk antwoord op deze vraag, het wordt vooral ook ervaren als een gezamenlijk antwoord. *‘Dat merk ik steeds weer terug bij mensen: Ja, wij hebben mooie woorden op papier staan, maar als we dit nu niet doen, dan kunnen we het net zo goed weggooien. Dat was wat daar [tijdens de kerkenraadsvergadering] gebeurde’* (#01_SGVG1). *‘Toen de Babayants op onze weg kwamen, waren wij bezig met het thema barmhartigheid [...] en toen heb ik gezegd: dan heeft God dit op onze weg gezet’* (#02_SGVG2). Een van de diakenen verwoordt het zo: *‘... dan komt dit op je pad en dan kan ik niet anders zeggen: dit moet je doen als christen zijnde’* (#13_VW3). Niet meer weg kunnen kijken: *‘Er komt een punt, dan zul je je woorden ook in daden moeten omzetten. Je kunt wel blijven zeggen: het is mensonwaardig en het klopt niet, maar soms resulteert dat in een gezin dat op de stoep staat. En nu staat het hier op de stoep. [...] Je kunt het blijven zeggen maar soms moet je gewoon iets doen’* (#08_VG3).

Doorvragen op wat die taak van de kerk dan is, wat is nu dat ‘dit’ waar mensen over spreken, levert klassieke diaconale noties op over barmhartigheid, helpen waar geen helper is, gastvrij en herbergzaam zijn en bescherming bieden aan wie dat nodig heeft. *‘Dit is een taak van*

de kerk. Omzien naar de ander' (#14_VW4). *'Het gaat over veiligheid bieden, bescherming bieden van een gezin dat in nood is. [...] Die gaan we helpen, met wat we kunnen'* (#11_VW1). Naast liefdevol omzien naar elkaar, willen helpen. Over die noties verschillen participanten onderling niet van mening. Daarbij moet opgemerkt worden dat dit voor vrijwilligers nadrukkelijker een rol speelt dan voor de voorgangers. Dit is in lijn met de rol die vrijwilligers hebben en de vaak grotere betrokkenheid die zij hebben bij het gezin. Voorgangers komen meer van buiten en zijn meer met de invulling van de viering bezig dan met de zorg voor het gezin. Maar ook bij voorgangers leeft de notie van barmhartigheid en zorgen voor mensen in nood als taak van de kerk in deze situatie.

4.3 Doel voor ogen: bescherming en toekomst

Gevraagd naar het doel van het kerkasiel in hun eigen woorden, valt op dat ieder daar zijn of haar eigen accenten in aanbrengt. In grote lijnen komt bij iedereen terug dat het gaat om veiligheid en bescherming voor dit gezin, dat het doel is dat zij in Nederland kunnen blijven en daar een toekomst kunnen opbouwen en daarnaast dat het ook gaat om de andere gewortelde kinderen en hun gezinnen die zich in een vergelijkbare situatie begeven. Dat het om 300 kinderen gaat, wordt daarbij veelvuldig genoemd.

Wat opvalt zijn de verschillen in hoe het doel van kerkasiel door mensen wordt geformuleerd en wat daarbij op de voorgrond staat. Waar sommigen inzetten bij het gezin: *'Het gaat over veiligheid bieden, bescherming bieden aan een gezin in nood'* (#11_VW1) of *'Allereerst de veiligheid van deze mensen. Zij hebben al in de gevangenis gezeten om uitgezet te worden'* (#09_VG4), staat voor anderen de bredere context op de voorgrond: *'Een groep kinderen die net buiten de boot viel bij het vorige kinderpardon om die toch ook op de kaart te zetten en te zorgen dat die ook een pardon zullen krijgen. Dat hoop ik. Ik denk dat het wel iets groter is dan alleen dit gezin'* (#15_VW5) en: *'Wat mij betreft is het doel dat we voor alle gewortelde kinderen die op dit moment in Nederland leven, dat zijn er zo'n 300, dat we daar recht voor krijgen. En dat betekent wat mij betreft dat ze een toekomst krijgen in Nederland'* (#07_VG2). Dus iedereen noemt wel die twee doelen, namelijk veiligheid en toekomst voor dit gezin én toekomst voor de grotere groep gewortelde kinderen, maar de manier waarop en de accenten die worden gelegd verschillen.

Daarbij noemen sommigen nog een derde doel: *'Een derde [doel] is ook wel gewoon het signaal afgeven in dit klimaat waarin we zitten. Hoe gaan we eigenlijk met elkaar om?'* (#01_SGVG1). *'Het is ook een punt van rechtvaardigheid: dit is niet hoe je als samenleving om moet gaan met kwetsbare mensen'* (#06_VG1). Over het thema 'signaal afgeven' en wat dan de

boodschap is, gaat het in het volgende hoofdstuk. Hier is belangrijk dat dit maar door enkele participanten specifiek als doel genoemd wordt. Bij het doel van het kerkasiel, als reden om dit te doen, staat bij alle participanten vooral de veiligheid en toekomst van dit gezin centraal en de toekomst van de andere gewortelde kinderen.

4.4 Doel bereiken: gesprek en politieke lobby

Hoe moet dat doel bereikt worden? Hoe draagt dit kerkasiel bij aan de veiligheid en toekomst van dit gezin en de toekomst van de andere gewortelde kinderen? De meeste participanten zijn helder: met het kerkasiel wijst de kerk het probleem aan, maar zij kan niet voor de oplossing zorgen. De oplossing ligt bij de overheid: *‘de politiek moet het oplossen’* (#06_VG1) en: *‘de kerk zegt: wij willen niet op die stoel [van de overheid] gaan zitten, maar wij willen hierover wel in gesprek’* (#05_SG5). *‘Wij zoeken het gesprek met de overheid en we staan er niet tegenover, maar we zeggen: dit willen jullie ook niet’* (#04_SG4). Dat is een terugkerend thema: uiteindelijk ligt de beslissing – en dus de oplossing – bij de politiek. De kerk maakt door middel van het kerkasiel het probleem duidelijk en wil daarover met de politiek in gesprek. Alle participanten zijn daar helder over: zij willen niet op de stoel van de politiek of de rechter zitten, maar een spiegel voorhouden, meedenken en in gesprek gaan.

Of dat gesprek op gang komt en (het gewenste) resultaat gaat hebben, daarover zijn de meningen verdeeld. Sommige participanten hebben vertrouwen in een (uiteindelijk) goede afloop: *‘Ik ben er van overtuigd dat er op een gegeven moment wel reactie komt van de overheid. Maar het kan wel lang duren. Ik denk dat ze hopen dat het met een sisser afloopt. Dat gaat niet gebeuren. [...] Ik denk dat ze [de politiek] op een gegeven moment in beweging gaan komen’* #14_VW4). Anderen zijn daar minder van overtuigd: *‘Nee. Dat [het goed komt] is niet de hoop en daar gaan we niet vanuit. Nee, met dit beleid. [...] Nee, ik geloof niet dat er iets in de regering gaat veranderen’* (#15_VW5); *‘Als ik minister Faber was, wist ik het wel. Ik reageerde gewoon niet, mijn adem is langer dan die van de kerk’* (#03_SG3) en: *‘Ik heb het idee dat de andere politieke partijen zich er ook nog niet aan willen branden’* (#12_VG2).

Vrijwilligers en voorgangers verschillen dus in de mate waarin zij geloof hebben in dat het gesprek met de overheid en politieke lobby zin hebben. Zij zijn daar ook in meer of mindere mate op betrokken: *‘Ik hecht ook erg aan het feit dat de kerk werk maakt van de politieke lobby. En alle lijnen zoekt om te bereiken wat je bereiken kan’* (#07_VG2). De stuurgroepleden zijn daar, ieder vanuit hun eigen rol, logischerwijs meer mee bezig: *‘Ja er is wel een strategie, met name als het gaat om de kringen rond de kerk groter te maken, dat heb je nodig, absoluut’* (#03_SG03).

Iedereen is doordrongen van het feit dat het niet mee zal vallen om iets te bereiken en dat de uitkomst ongewis is: *‘De politiek is inmiddels formeel en informeel door verschillende kanten geïnformeerd. Maar het is wel ingewikkeld. En mijn zorg is wel hoe lang kan de kerk dit dragen?’* (#05_SG5); *‘Of we het gaan redden voor dit gezin en voor... daar ben ik niet van overtuigd. Of dit goed gaat komen. Nee. Aan de andere kant zie ik wat er gebeurt en heb ik ook wel hoop dat het wel zou kunnen’* (#01_SG1) en *‘Nu moet de politiek gaan bewegen en de politiek zit hartstikke vast en het klimaat is kil in Nederland, dus er is geen politicus die hier als eerste op gaat duiken lijkt het wel. Iedereen weet ervan, er zijn brieven uitgegaan, politici zijn allemaal op de hoogte, maar wie begint er nu als eerste?’* (#02_SGVG2).

4.5 De moed om vol te houden

Toch lijkt het dat het uiteindelijke resultaat van het kerkasiel in de vorm van een positieve beslissing voor dit gezin en gewortelde kinderen niet datgene is waar de participanten in dit onderzoek zich het meest mee bezig houden. Dat kan te maken hebben met het gegeven dat het kerkasiel nog in volle gang is. ‘Houden we het vol’ is een terugkerende vraag in de interviews. *‘Ik vrees het ergste eigenlijk wel, dat ze [het gezin] het niet vol kunnen houden’* (#12_VW2). *‘Ik maak me wel zorgen. De kinderen worden steeds witter. Het is niet gezond dat je steeds binnen zit’* (#15_VW5). *‘Voor beiden [gemeente en gezin] is de vraag: hoe lang houden ze het vol?’* (#04_SG4). *‘Het vraagt om volhouden van voorgangers, muzikanten, vrijwilligers. Ook de vraag: volhouden van de familie zelf, hoe lang houden zij het vol?’* (#08_VG3). *‘Voor mij belangrijk: hoe houd je de gemeente erbij? [...] zorg ervoor dat je elkaar onderweg niet kwijt raakt’* (#03_SG3). Daarbij wordt naar het Haagse kerkasiel gekeken als voorbeeld, maar ook wetend dat het hier heel anders kan gaan: *‘De eerste keer dat ik voorging, zei ik: In Den Haag heb ik ook meegedaan, nu zitten we hier op dag 10, in Den Haag ging het door tot dag 96. Toen zag ik mensen slikken’* (#08_VG3).

Dus vragen als blijft het rooster gevuld, houden we dit vol, houdt het gezin het vol, hoe houden we de gemeente betrokken? worden regelmatig gesteld. Tegelijk is er goede moed: *‘Het is heel wonderlijk wat er allemaal gebeurt. [...] Ik reed hierin met de gedachte dat ik vannacht van 0-4 uur het rooster moest opvullen, maar inmiddels is dat ook ingevuld en dat zien we steeds weer’* (#04_SG4) en: *‘Er komt zoveel kracht vrij dat we zeggen als gemeente kunnen we dit echt wel goed trekken, houden we dit vol. [...] En als de zomer komt [...] stel dat het zo is, dat het dan nog loopt.. ik weet niet, we zien wel. [...] Nee, ik maak me daar geen zorgen over. Dat zal ook wel een verrassende wending krijgen’* (#02_SGVG2). *‘Ik denk wel dat we het heel lang vol kunnen*

houden. Mijn intentie is nu om één keer per maand twee dagen te gaan, maar als het lukt en het is nodig en kan niet anders, dan ga ik vaker' (#15_VW5).

4.6 Bijvangst

Ongevraagd kwamen in de gesprekken vaak dingen naar voren die ik 'bijvangst' heb genoemd: zaken die het kerkasiel opgeleverd heeft of in beweging heeft gezet, die niet zozeer te maken hebben met het doel van het kerkasiel, maar door mensen wel als positief werden benoemd.

Allereerst is er verwondering merkbaar over wat het kerkasiel met de wijkgemeente de Open Hof heeft gedaan en doet en hoeveel energie er in de gemeente is losgekomen: *'Het is ook mooi hoe het gaat leven in zo'n kerk, hoe het bruist, hoe je gesprekken krijgt met mensen' (#13_VW3).* *'De afgelopen jaren is de gemeenschap veel kleiner geworden, in de kerkdienst bijna geen jeugd. [...] Wat je nu ziet is weer heel veel gezinnen die aanwezig zijn, mensen die heel lang niet in de kerk geweest zijn' (#11_VW1).* Mensen zoeken elkaar op en gaan dingen met elkaar aan: *'Het [kerkasiel] is een vormende kracht in heel de gemeente, ontzettend samenbindend, maar ook mensen die [...] nu intens contact hebben met elkaar, mensen die elkaar hun hart laten zien' (#02_VG2).* *'Vanuit die vraag [hoe gaan we het doen] is van alles in beweging gekomen wat ik van te voren niet had kunnen bedenken' (#04_SG4).*

Mensen ervaren de betrokkenheid en saamhorigheid als bijzonder: *'Ik vind het heel bijzonder. [...] Een warm bad, je kent niemand maar iedereen is heel betrokken' (#15_VW5).* *'Ik hoor van veel mensen terug: dat het ook zo kan in de kerk, ik zou bijna weer naar de kerk gaan. Juist mensen die weinig met geloven hebben komen daar op een gegeven moment weer terug nu, omdat ze daar die ruimte ervaren' (#01_SGVG1).* *'En ja, er gebeuren bijzondere dingen, vriendschappen die ontstaan, interacties, mooie gesprekken die gevoerd worden' (#15_VW5).*

Die saamhorigheid komt ook doordat mensen samenkomen voor hetzelfde doel: *'Het is echt gelukt als ze hier mogen blijven, maar de tussenvorm is dat we dit mogen doen met elkaar, dat is nu al heel mooi. Dat het nu gebeurt, en wat je ziet waar mensen overal vandaan komen [...] Ook vanuit de politiek bijvoorbeeld, mensen die niet geloven, maar die wel meewerken hier als vrijwilliger. Dat is fantastisch' (#11_VW1).* *'Dat je vindt dat er iets moet gebeuren en dat je merkt dat er heel veel mensen zijn die dat vinden' (#13_VW3).*

Ook voor de vieringen, hoewel niet het onderwerp van dit onderzoek, wordt veel gezegd: *'Er wordt hier veel intenser gevierd dan in de normale kerkdienst' (#01_SGVG1); 'Net was ik bij een*

dienst, daar gaat het vaak over: het had echt zo moeten zijn want er gebeuren zoveel mooie dingen hier' (#11_VW1).

Kortom, op het moment van dit onderzoek wordt het lopende kerkasiel door de participanten als waardevol ervaren, voor zichzelf persoonlijk en voor de Open Hof als kerkelijke gemeente. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op wat de boodschap van het kerkasiel is naar de buitenwereld en in hoeverre het kerkasiel als (profetisch) diaconaat wordt gezien door de participanten.

5. De boodschap van het kerkasiel

In het vorige hoofdstuk stond de beleving van het kerkasiel door de participanten centraal. Welke elementen benoemen zij in hun omschrijving van het kerkasiel en welke thema's komen daarin naar voren? In dit hoofdstuk brengen we de analyse een stap verder, door in te zoomen op de boodschap die, volgens de participanten, met dit kerkasiel naar voren wordt gebracht. Het is een boodschap in daad (het bieden van kerkasiel) en woord, in wat er over gecommuniceerd wordt. Door in te zoomen op de *boodschap* van het kerkasiel, wordt de profetisch diaconale betekenis van het kerkasiel (in de ogen van de participanten) zichtbaar gemaakt. Allereerst door een analyse van manier waarop participanten zelf de boodschap van het kerkasiel duiden. Dat gebeurt door het uitwerken van een aantal (diaconale) thema's die daarin naar voren komen. Daarna worden nog een aantal kernthema's verder uitgediept, namelijk de verhouding kerk-wereld en het laten horen van een eigen geluid. Het laatste deel van het hoofdstuk gaat in op de vraag in hoeverre participanten zelf het kerkasiel als diaconaal dan wel profetisch diaconaal bestempelen.

5.1 De boodschap van het kerkasiel

5.1.1 Opkomen voor het gezin Babayants

De participanten geven allemaal hun eigen woorden aan de boodschap van het kerkasiel. Een aantal blijven daarbij dicht bij de concrete aanleiding voor het kerkasiel: *'Wij vinden het idioot, onterecht, schandelijk dat kinderen die de facto Nederlander zijn toch het risico lopen uitgezet te worden'* (#03_SG3). *'Ik zie jou. Wij zien jullie [het gezin]. We zien jullie nood en pijn en nemen jullie in bescherming. Wij nemen dit gezin in bescherming'* (#04_SG4). *'We willen opnieuw in gesprek met de politiek, maar we hebben rust nodig bij het gezin en tijd om dat gesprek te voeren'* (#05_SG5). Bij deze participanten gaat de boodschap heel concreet over het gezin Babayants, dat veiligheid heeft gezocht in de kerk.

5.1.2 Opkomen voor het kwetsbare

Een aantal participanten veralgemeniseert wat meer door in de geformuleerde boodschap in te gaan op kwetsbare kinderen: *'Opkomen voor kinderen in de knel. Opkomen voor kwetsbare kinderen. Voor gewortelde kinderen, zeggen we steeds'* (#02_SGVG2). *'De belangrijkste kern is dat de rechten van het kind niet geschaad mogen worden. In dit geval gaat het over kinderen in*

Nederland, die haal je niet weg uit hun veilige situatie en breng je naar een situatie waarbij je niet kan instaan voor een veilige hechting daar. In het geval van dit gezin staat dat onder druk (#09_VG4). In deze bewoordingen ligt de nadruk op de kwetsbaarheid en onschuld van kinderen en op de rechten die zij hebben en die hier worden geschonden.

Oog hebben voor het kwetsbare, voor het zwakkere, komt meerdere keren terug en dat gaat dan niet alleen om kinderen: *'[...] het gaat om de zwakkeren. Hebben we nog oog voor de zachte krachten? Dat is het signaal dat je wilt uitstralen. Dat is eigenlijk wat we in de kerk altijd belijden he'* (#01_SGVG1). Menswaardigheid wordt in dat kader ook genoemd: *'Je kunt het Bijbels zeggen, met woorden als barmhartigheid. Het heeft ook iets van, als je het seculierder zegt: menswaardigheid. Menswaardigheid voor kinderen die hier zijn, maar ook een protest tegen de menswaardigheid die op dit moment in het geding is voor mensen en kinderen die kwetsbaar zijn'* (#08_VG3). En: *'Dit kerkasiel zegt dat wij denk ik in Nederland nog steeds een bevoorrecht land zijn van vrede en rechtvaardigheid en dat dat niet alleen voor Nederlanders is, maar voor mensen die hier om goede redenen een beroep op doen'* (#10_VG5). Dus niet alleen opkomen voor het kwetsbare, maar ook staan voor de menswaardigheid van alle mensen.

5.1.3 Aanspreken van de overheid en opstaan tegen onrecht

Het kerkasiel is ook een statement tegen de overheid en de politiek: *'Een statement tegen de overheid, van je kunt allerlei regels verzinnen en hardheid en je kunt alles in regels vatten, maar soms zijn er geen regels maar moet je kijken naar de mensen zelf. Dat dit niet barmhartig, dat dit niet zorgzaam is. Dat je dit niet kunt doen bij mensen. Dat je ook naar de mensen moet kijken en niet alleen naar de regels'* (#13_VW3). Een andere vrijwilliger dit ook, in andere woorden: *'Dat de kerk de overheid bewust maakt van het feit dat ze dingen niet goed doet. [... ...] Dat ik denk van: waarom probeer je niet vanuit barmhartigheid te reageren en mensen te vragen: wat kun je betekenen voor dit land en kunnen we daar samen iets in vinden?'* (#14_VW4).

Dat aanspreken is nodig, omdat er een punt bereikt is, waarop niets zeggen en doen geen optie meer is: *'We laten niet alles over onze kant gaan. We hebben het niet gezocht. Zo gaat het vaak, het komt op je weg en dan kun je zeggen ga maar een deurtje verder, of zeg: nu komen we in actie, nu gaan we het publiekelijk laten zien. We gaan de samenleving daardoor niet veranderen, maar je laat wel zien waar je als kerk voor staat'* (#06_VG1). *'De leus was altijd 'we staan voor een rechtvaardig asielbeleid.' Rechtvaardig is de kern. Op het moment dat je kinderen het slachtoffer laat worden van verkeerde wetgeving of uitvoering daarvan, dan ben je die grens van rechtvaardigheid over'* (#06_VG1).

5.1.4 De kerk doet er toe

Tot slot is er nog een lijn terug te zien in de antwoorden, namelijk de boodschap dat de kerk er in deze maatschappij (nog) toe doet: *‘Ook wij [als kerk] zijn er nog in de maatschappij. Ook wij kunnen nog van betekenis zijn, in een wereld die steeds seculierder wordt. Die betekenis is dan denk ik toch ook wel geloof, hoop en liefde, ik denk vooral de liefde. De liefde voor de ander. We willen er zijn voor elkaar’* (#15_VW5). Ook vertegenwoordigt de kerk de positie en stem van mensen die in de politiek niet zo aan bod komt: *‘In mijn ogen is het statement van deze kerk en inmiddels ook van de Raad van Kerken en PKN erachter, dat wij zeggen: politiek kan wel doen alsof ze het volk vertegenwoordigen, maar ik denk dat ik er in de samenleving een heleboel volk zit, niet alleen maar in de kerk, maar ook daarbuiten, die zegt: we vinden dat flauwekul. We vinden dat je gewortelde kinderen gewoon hier moet houden’* (#07_VG2).

5.2 Verhouding kerk-wereld

Met dit kerkasiel neemt de kerk dus nadrukkelijk positie in, in de wereld. Zoals blijkt uit paragraaf 5.1, doet ze dat door op te komen voor het kwetsbare, richt ze haar boodschap tegen de overheid en doet ze dat met zelfbewustzijn: de kerk is er (nog) en heeft iets te zeggen. Ze spreekt zich uit over wetgeving, beleid en uitvoering en over wat ze ziet in de samenleving. Participanten zijn zich daarbij bewust dat de kerk zich daarmee – in ieder geval volgens sommigen – op de grens bevindt tussen kerk en staat. Reflecterend op de vraag of de kerk met dit kerkasiel op de stoel van de politiek dan wel de rechter is beland, antwoorden de participanten ontkennend. Dat heeft met een aantal dingen te maken.

Participanten zien de kerk als *gesprekspartner* van de overheid, als *kritisch tegenover* zelfs, maar niet als vervanger of concurrent. *‘Je bent loyaal aan de rechtsstaat en democratische instellingen, maar je hebt [als kerk] ook een eigen verantwoordelijkheid’* (#06_VG1). Een andere voorganger zegt het zo: *‘De kerk gaat niet op de stoel van de overheid zitten, maar doet wel een duidelijk beroep op de overheid om meer met een menselijke maat te meten en om je niet alleen strak aan alle regels te houden, maar ook te kijken hoe dat voor concrete mensen uitwerkt’* (#10_VG5). Een vrijwilliger is ook stellig: *‘Ik vind dit absoluut niet politiek, ik vind dit alleen maar stem geven aan hen die geen stem hebben of die de mond gesnoerd wordt. En dan zit je niet op de stoel van de rechter. Alleen je laat iets horen aan een overheid: dit kan zo niet, dit mag zo niet’* (#14_VG4).

Er worden, volgens de participanten, geen wetten overtreden of grenzen overgegaan. Sommigen vinden dat het gebruik maken van het gewoonterecht waarop kerkasiel is gebaseerd

wel op de rand zit *‘Je maakt in zekere zin misbruik van een recht dat we hebben en daarmee kun je dat recht ook onder druk zetten. Daar ben ik me wel van bewust’* (#09_VG4), terwijl anderen meer het gewenste karakter van dit gewoonterecht benadrukken: *‘We overtreden geen enkele wet of regel. We maken wel gebruik van het bijverschijnsel in artikel 6. [...] die uitvoeringsbepaling van artikel 6 [...], die is niet bedoeld om mensen onderdak te bieden natuurlijk. Maar hij is ook niet ongewenst’* (#02_SGVG2).

De vraag of het kerkasiel een protest(actie) is, bleek voor veel participanten spannend. Voor veel participanten was het belangrijk om te benadrukken dat het kerkasiel in hun ogen géén actievoeren of protest is, in ieder geval geen ‘hard protest’. De vergelijking met het vastplakken op de A12 door Extinction Rebellion werd door de meesten gemaakt, waarbij in veel gevallen gezegd werd: dat is dit (het kerkasiel) niet: *‘We zijn geen activistische groep. We gaan niet met spandoeken naar Den Haag’* (#02_SGVG2); *‘Ik ben zelf niet iemand dat ik me op een snelweg ga vastplakken. Maar goed, we hebben het dan over zachte krachten, dan denk ik: overheid doe daar wat mee’* (#13_VW3). *‘Op een liefdevolle manier laten horen dat het anders kan en dat je met het huidige systeem niet door een deur kan en dat het huidige beleid niet jouw beleid is’* (#15_VW5). *‘We zijn ook selectief. In het begin hebben we ook mensen gehad die actie wilden gaan voeren. We zijn geen actieorganisatie’* (#04_SG4). 04_SG4 vervolgt even later: *‘Het gezin krijgt bescherming om uiteindelijk een pauze te creëren om het gesprek met de overheid aan te gaan. Dat is wat hier gebeurt. En daar zit een soort actie-element in maar het is geen protest. [...] Wij zoeken het gesprek met de overheid hier en staan er niet tegenover.’* Uit deze uitspraken van participanten komt de zoektocht naar voren naar het *eigene* van dit kerkasiel, naar het eigen geluid.

5.3 Een eigen geluid

Dat eigen geluid kent een aantal elementen, die door meerdere participanten worden genoemd. Het is in een citaat al naar voren gekomen, maar wat verschillende mensen naar voren brengen is de nadruk op de *zachte krachten*. Liefdevol, met respect en in stilte laten zien en horen dat het anders kan. Daarbij helpt de combinatie van opvang van dit gezin met het vragen om aandacht voor alle gewortelde kinderen. De kerk laat een voorbeeld zien, hoe je ook met mensen om kunt gaan en dat menselijkheid en barmhartigheid boven een strikte interpretatie van de regels gaan.

Het kerkasiel geeft daarmee ook een ander geluid dan wat nu, in de ogen van participanten, gangbaar is in de samenleving. *‘Naastenliefde; kijk om naar de vreemdeling die in je huis woont, dat huis is Nederland. de gure wind die nu door ons land waait, daar wil ik niet aan*

meewerken. Het voelt ook als een stukje tegenwicht, tegenwicht aan het beleid van de regering' (#15_VW5). *'Het is zo'n hard klimaat, wij willen sowieso dit geluid laten horen'* (#01_SGVG1).

In dat eigen geluid is 'barmhartigheid' en daaraan gerelateerde woorden, zoals liefde, zorg, medemenselijkheid en 'warmhartigheid', zoals één van de wijkpredikanten dat noemt een kernbegrip. Vanuit barmhartigheid, vanuit liefde naar mensen kijken. De menselijke maat hanteren. *'Het is een zaak van barmhartigheid. Hoe ga je als samenleving met kwetsbare mensen om?'* (#06_VG1).

Daarnaast gaat het om opstaan tegen onrecht en opkomen voor recht. Dat was een element dat vaak pas in tweede of derde instantie in het interview naar voren kwam, maar wel een belangrijk terugkerend punt was: *'Het is de taak van de kerk om zichtbaar te maken: wat even jongens, er gaat iets helemaal verkeerd'* (#14_VW4). *'Ik denk dat wat de kerk hier zegt is dat de prioritering van de rechten in Nederland niet de goede kant op gaan'* (#09_VG4). *'Ik denk dat als mensen tekort worden gedaan door onze overheid, dat we daarvoor op moeten komen'* (#15_VW5).

Het is belangrijk dat dit andere verhaal, van barmhartigheid en recht, de wereld in komt: *'Je probeert de politiek die onrechtvaardigheid kenbaar te maken. Ook proberen te beargumenteren waarom dit onrechtvaardig is, ook vanuit onze optiek als christenzijn'* (#13_VW3). Daar gaan meer participanten op in, op het eigene van het christelijk geloof en de kerk: *'We zijn de gemeente van Christus die een duidelijk signaal afgeeft aan de wereld'* (#02_SGVG2). *'De kerk zegt: de geest van de wet is dat wij barmhartig zijn'* (#14_VW4). Eén voorganger noemt dat eigene geluid van de kerk uit eigen beweging profetisch: *'Het is voor mij wel echt een profetisch geluid, tegen het geluid van eigen volk eerst en Nederland voor de Nederlanders, alsof Nederland overvol zou zijn. Ik bedoel: mensen uit verschillende culturen en achtergronden, ik beschouw het als verrijkend. Het kerkasiel is daar een mooi voorbeeld van'* (#10_VG5).

Wat opvalt is dat voor sommige participanten dat 'andere verhaal' van de kerk vooral een reactie is op de huidige sfeer in de samenleving, de polarisatie, het asielbeleid en uitingen van het kabinet: *'Hier zakken we met elkaar door een ondergrens'* (#06_VG1). *'Ik vind: het huidige systeem vermorzelt mensen'* (#10_VG5). *'We willen niet zo'n land zijn en we willen het ook niet worden. Dan kan deze regering wel denken dat dat wel zo is, en dan kunnen sommige mensen in Den Haag wel zeggen dat het wel zo is, maar dan is voor mij persoonlijk de boodschap: wij*

geloven in samenleven [...]’(#07_VG2). ‘Ik ben somber over de maatschappij en de wereld waarin wij leven. [...] maar juist de kerk kan een ander geluid laten horen’ (#14_VW4).

Dus het is een eigen geluid, het verhaal dat de kerk als gemeente van Christus naar buiten brengt, maar het is ook een reactie op de context van de huidige samenleving.

5.4 Kerkasiel en (profetisch) diaconaat

In de bespreking van de resultaten zijn in hoofdstuk 4 en 5 al veel (profetisch) diaconale elementen langsgekomen. In hoofdstuk 6, de conclusie, zullen deze verder geduid worden. Aan het eind van het interview zijn alle participanten gevraagd of zij het kerkasiel als *diaconaal* beschouwen en waarom wel of niet. Dit leverde nog een aantal interessante uitkomsten op, zowel voor het kerkasiel als voor het nadenken over diaconaat.

5.4.1 Hulp of dienst aan de vluchteling

De werken van barmhartigheid worden vaak genoemd als antwoord op de vraag naar het diaconale karakter van het kerkasiel. *‘Als je aan diaconie denkt, dan denk je aan de werken van barmhartigheid. Er zijn voor je naaste’* (#01_SVG1). Concreet gaat het dan om de hulp aan de vluchteling, in dit geval aan het gezin Babayants: *‘Ja, het is diaconaal, de hulp aan de vluchteling’* (#15_VW5). Vaak wordt dit stuk als enige diaconale aspect genoemd: *‘Ik denk wel als je het hebt over de hulp die aan het gezin geboden wordt, dat is een diaconale taak. Maar ik zie het ook wel als een algemene taak van de kerk’* (#05_SG5). Niet iedereen ziet het kerkasiel als primair hulpverlenend: *‘Is het ook hulpverlening? Ja, de mensen hebben wel een veilige plek, voor de time being. Maar hulpverlening is niet alleen iets voor mensen doen maar ook werken aan structurele oplossing’* (#06_VG1).

‘Helpen waar geen helper is’ wordt ook genoemd als diaconaal element: *‘Je zou kunnen zeggen dat de diaconie ondersteunt mensen die geen helper hebben, in die zin kun je het onder diaconie scharen’* (#08_VG3). Daar hoort ook het bieden van bescherming bij: *‘het is bescherming bieden aan de verdrukten in de breedste zin van het woord’* (#04_SG4). *‘Bescherming bieden, dat is de zorg die hier aan de orde is’* (#14_VW4).

Een aantal participanten legt de link met de herkomst van het woord diaconaat, *diakonia*, en legt het uit als dienst of dienstbaarheid: *‘Ja, ik vind het diaconaal, om te beginnen dienend aan asiel voor gewortelde kinderen’* (#07_VG2). *‘Ja, dienstbaar zijn aan de ander, dit is een christelijk gezin, maar dat is voor mij helemaal niet bepalend. Ja ik vind het bij uitstek een*

diaconaal project’ (#03_SG3). ‘Het dienende, de diakonia [dat is voor mij het diaconale element]. De dienstbaarheid. Dat zit er in het diepe dienen, dienstbaar aan kwetsbare mensen. Dienst aan dit gezin en daarmee aan die 300 andere kinderen en de uitstraling naar buiten’ (#02_SGVG2).

5.4.2 Solidariteit

Een ander, minder voorkomend element in de gesprekken, is dat van solidariteit en presentie. *‘Ik denk ook dat de kerk een plek in de samenleving moet innemen, door te helpen, present te zijn. Dat kan uitmonden in helpen. maar het gaat om presentie, er zit een bepaalde gelijkwaardigheid in’ (#09_VG4). ‘Het heeft ook iets van solidariteit met dit gezin en deze groep mensen. Dat hoor ik ook wel terug in de onderlinge gesprekken’ (#08_VG3).*

5.4.3 Barmhartigheid en gerechtigheid

Een enkeling koppelt in zijn antwoord barmhartigheid en gerechtigheid aan elkaar in een definitie van diaconaat: *‘Als je diaconaat invult met barmhartigheid en rechtvaardigheid wel. Helpen onder protest’ (#06_VG1). ‘Het is een werk van barmhartigheid maar het is ook onrechtvaardig om die kinderen weer terug te sturen. [...] Het haakt wat in elkaar’ (#13_VW3). ‘Bij het kerkasiel kan ik ze [barmhartigheid en gerechtigheid] gewoon niet los van elkaar zien. Je hebt zorg om dit gezin, heel concreet, maar je wilt ook een overheid zien die gerechtigheid doet [...]’ (#14_VW2).* Hier wordt soms ook het profetisch spreken aan gekoppeld, het aanklagen, het signaleren van onrecht. Maar in de meeste gevallen wordt dit niet benoemd als antwoord op de vraag naar het *diaconale aspect* van het kerkasiel, maar kwam dit in andere onderdelen van het gesprek naar voren, zoals in hoofdstuk 5 en 6.1-6.3 te lezen is.

5.4.4 De diaconale versus de ‘algemene’ taak van de kerk

Niet iedereen ziet het kerkasiel als diaconaal. Vaak wordt dan het argument gebruikt dat het breder is dan dat, dat het hoort bij de algemene taak van de kerk: *‘Nee, niet alleen. Diakonia, de dienstbaarheid. Nee, het is veelomvattender. Dat zou ik te smal vinden, alleen diaconaal’ (#02_SGVG2).* Sommigen herkennen een pastorale taak in het kerkasiel: *‘Het heeft pastorale en diaconale aspecten. [...] Pastoraat, mensen die in nood zijn, die pastorale ondersteuning nodig hebben omdat zij voor wezenlijke vragen komen te staan’ (#3_SG3).* Weer een ander ziet het vooral ecclesiologisch: *‘Misschien kun je het ook ecclesiologisch zien, want hier ontstaat steeds kerk’ (#08_VG3). ‘Ik zie het ook wel als een algemene taak van de kerk in dit geval. Breder dan diaconaal’ (#05_SG5).*

5.5 Afronding

Participanten hadden veel te zeggen over de boodschap die het kerkasiel volgens hen uitstraalt en wat dit zegt over de (diaconale) taak van de kerk. Van klassieke noties als barmhartigheid en gerechtigheid, tot het laten klinken van een eigen geluid en plek innemen in de samenleving. In het volgende hoofdstuk worden op basis van deze resultaten conclusies getrokken.

6. Conclusie en discussie

Dit onderzoek richt zich op de betekenis van ‘profetisch diaconaat’ in de context van het kerkasiel in de Open Hof in Kampen. De onderzoeksvraag die centraal stond was:

Op welke manier kan het kerkasiel in de Open Hof in Kampen worden geïnterpreteerd als ‘profetisch diaconaat’?

In dit hoofdstuk wordt deze vraag beantwoord, waarna een discussie volgt op basis van de literatuur en aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden gedaan.

6.1 Conclusie

Niet alle participanten zagen zelf het kerkasiel als (alleen maar) diaconaal. Ook andere taken van de kerk zoals pastoraat of meer in het algemeen het kerkzijn werd ingebracht om het kerkasiel (theologisch) te duiden.

Door de participanten wordt het kerkasiel in eerste instantie gezien als antwoord op een hulpvraag. De hulpvraag van het gezin Babayants dat op zoek was naar bescherming en een duurzaam toekomstperspectief en, in die hulpvraag meeklinkend, de hulpvraag van de andere gewortelde kinderen en hun gezinnen die in een vergelijkbare situatie verkeren.

Antwoord geven op een hulpvraag, die naaste die aan de deur klopt, is een diaconale handeling, zeker als dit antwoord als kerkgemeenschap gegeven wordt. Hoewel mensen het ook als individuele hulpvraag hoorden (ik moet dit doen), werd de hulpvraag aan de kerk gesteld en heeft de kerk deze beantwoord. Het bieden van onderdak, het herbergzaam zijn en het geven van liefde en aandacht aan dit vluchtelingengezin valt onder één van de werken van barmhartigheid en werd ook als zodanig door de participanten herkend en gewaardeerd.

Barmhartigheid was een kernbegrip in de gesprekken die gevoerd zijn. Vanuit barmhartigheid dienstbaar zijn, hulp bieden en zorg aan dit gezin geven, maar het is meer dan dat: het gaat om leven vanuit barmhartigheid of medemenselijkheid en dat laten zien aan de samenleving. Laten zien dat barmhartigheid een kernwaarde is van de kerk en laten zien wat dat betekent in de praktijk. Dit werd ook gezien als een diaconaal element van het kerkasiel. In mindere mate werd daar de presentie of solidariteit aan gekoppeld: het zijn met de mensen om wie het gaat, in dit geval het gezin.

Het probleem aankaarten. Een signaal afgeven. Een stem laten horen. Zichtbaar zijn. Met deze termen spraken veel participanten over het doel en de boodschap van het kerkasiel. Ook dat was tweeledig: voor het gezin zelf, maar het ging ook nadrukkelijk om een breder signaal richting overheid en samenleving. Hoewel de participanten dit zelf niet allemaal als diaconaal bestempelden, zeker niet uit zichzelf, kan het vanuit de literatuur wel als diaconaal worden geschouwd. Dan valt het onder de noemer 'gerechtigheid' en gaat het om stem geven aan hen die geen stem hebben, om opstaan tegen onrecht en onrecht benoemen. Als kerk ben je een actor in de samenleving en neem je je plek daarin in.

Participanten hadden verschillende ideeën over hoe dit geluid moest klinken en het signaal moest worden afgegeven. Er was bij meerdere mensen een beduchtheid voor actievoeren en protest en een voorkeur voor een zacht, liefdevol geluid. Wel een signaal afgeven, maar niet het gevecht aangaan. Alle participanten konden vanuit hun eigen perspectief het signaal verwoorden zoals dat volgens hen zou moeten klinken en namen daarin de context van dit kerkasiel, de situatie van de familie en de huidige politieke en maatschappelijke situatie mee. Het signaal is zo krachtig, omdat de kerk ook echt iets *doet*: ze vangt daadwerkelijk mensen op en steekt haar nek uit. Ze zorgt en ze spreekt. In die zin worden in het signaal dat wordt afgegeven, barmhartigheid en gerechtigheid bij elkaar gehouden. Ook is er zowel aandacht voor de concrete situatie van dit gezin als wel voor de abstractere realiteit van andere gewortelde kinderen en een ingewikkeld en vastgelopen asielbeleid.

Een signaal afgeven betekent voor een deel van de participanten je taak doen als kerk door te signaleren wat er mis is en naar de overheid te gaan voor een oplossing: Dit gaat niet goed en de overheid is de partij die daar iets kan doen. Door een rustperiode voor dit gezin te creëren waardoor er opnieuw gekeken kan worden naar mogelijkheden of het gesprek met de overheid weer gevoerd kan worden, is een vorm van belangenbehartiging. Deze manier van een 'signaal afgeven' kan dan ook geschaard worden onder *politiek diaconaat*, diaconale actie of handeling met politieke gevolgen. Het signaal wordt dan ook in gangbare politieke taal verwoord. De overheid wordt als gesprekspartner aangesproken op haar taak en verantwoordelijkheid. Daarbij is het belangrijk dat er een politieke lobby op gang komt en de juiste mensen aangesproken worden. Doel is toekomst creëren voor dit gezin, voor de andere kinderen en als het kan wet- en regelgeving aanpassen.

Dit betekent ook dat de relatie tussen kerk en overheid op een bepaalde manier onder spanning komt te staan in de context van het kerkasiel. Hoewel de participanten aangaven dat ze met het kerkasiel de wet niet overtraden en binnen de kaders bleven, was er voor de meesten

wel sprake van een enigszins grijs gebied of een opereren op de rand. Vragen naar in hoeverre je de overheid gehoorzaam moet zijn werden gesteld, zonder dat daar in alle gevallen duidelijk een antwoord op gegeven kon worden.

Daarnaast ging het in een deel van de gesprekken meer om het eigen, andere geluid dat de kerk moest laten horen. Dan was de huidige politieke realiteit niet zozeer het uitgangspunt, maar de boodschap van de kerk, de waarheid of inspiratie waar zij uit leeft. Daar kwam de notie van barmhartigheid bijvoorbeeld weer sterk terug. Dat is een ander narratief dan in het gangbare politieke en maatschappelijke debat en werd als alternatief door de participanten naar voren gebracht. Vanuit de kerk, vanuit het geloof kijken wij hier anders tegenaan en door dit kerkasiel maken wij dit duidelijk. Er was terughoudendheid bij participanten om dit narratief nadrukkelijk te 'claimen' of toe te schrijven aan God of Bijbel, maar het werd wel genoemd. Juist dat teruggrijpen op die bronnen, het baseren daarop, maakt dat zo'n signaal afgeven echt profetisch diaconaat wordt. Daar hoort ook het perspectief op Gods toekomst bij, zoals dat in de literatuur naar voren komt. In de interviews bleef dit grotendeels achterwege. Het kerkasiel, de boodschap en het doel werd niet in het kader geplaatst van Gods koninkrijk, van een toekomst van vrede en recht voor alle mensen.

Alles overziend, kunnen we concluderend stellen dat er in het kerkasiel in Kampen meerdere elementen zijn geïdentificeerd door de participanten die vanuit de literatuur kunnen worden geduid als onderdeel van profetisch diaconaat. Dan gaat het allereerst om het aankarten van onrecht, het opkomen voor de zwakkere en het stem geven aan degene zonder stem. Dat gebeurt in het kerkasiel door zowel de diaconale actie (het onderdak bieden aan dit gezin) als de boodschap die naar buiten wordt uitgedragen. Opvallend is de sterke binding die participanten maken met het begrip barmhartigheid, dat ze vertalen met zorg, bescherming en medemenselijkheid. Op het moment dat deze twee zo bij elkaar gehouden worden, versterken ze elkaar en krijgt de aanklacht tegen onrecht meer gewicht.

Ten tweede gaat het om de plek die de kerk hiermee in de samenleving inneemt en de positie die ze kiest ten opzichte van de overheid. Alle participanten zijn het erover eens dat de kerk daarin iets te zeggen heeft en dat ook moet doen.

Ten derde kan de *inhoud* van de boodschap die het kerkasiel uitdraagt, gezien worden als profetisch diaconaat. Zeker de focus op het echt andere geluid, het andere *discours* dan wat gangbaar is in media, politiek en samenleving en is geïnspireerd op Bijbelse bronnen, kan gezien worden in lijn met de profetische boodschap.

Het betekent niet dat alle participanten overtuigd zijn van het profetische van het kerkasiel en zich daar nadrukkelijk op voor laten staan. Er is eerder sprake van bescheidenheid, schuchterheid misschien ook en daarnaast het besef dat de claim van profetisch spreken een grote is die niet lichtzinnig gedaan moet worden.

En toch kan het kerkasiel in de Open Hof in Kampen gezien worden als een voorbeeld van profetisch diaconaat, waarin het bieden van barmhartigheid, het present zijn en het streven naar recht en gerechtigheid een plek krijgen. De kerk in de samenleving haar plek in en zoekt naar de juiste woorden om een ander geluid te laten horen. Ze mag zich daarbij laten inspireren door de bronnen waar ze uit put, in spreken en in handelen.

6.2 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft laten zien dat in de context van het kerkasiel profetisch diaconaat vorm krijgt. In dit onderzoek is de rol van de viering daarin niet expliciet meegenomen en kwam ook niet uit de interviews zozeer naar voren in het kader van profetisch diaconaat. Vervolgonderzoek zou, in navolging van eerdere studies naar het kerkasiel in Kampen (Meijers, 2022; 2024; Van der Meijden et al., 2020) daar specifiek op in kunnen gaan.

Een ander element dat verdere doordenking vraagt is de verhouding tussen individu en gemeenschap. In de literatuur wordt of vrij algemeen gesproken over profetisch diaconaat of profetisch spreken van de kerk, waarbij dan geen aandacht is voor de kerk als instituut of verzameling individuen. Daarnaast, als het gaat om het spreken van de profeten (Heschel 2022) en bijvoorbeeld ook in het boek *Moderne profeten* van Kees van Ekris (2022) gaat het juist weer over het individuele spreken. In dit onderzoek is dat niet verder uitgewerkt, behalve in de onderscheiding tussen het individueel en collectief antwoord geven op een diaconale hulpvraag. Dit behoeft verdere doordenking.

Vanuit de diaconiewetenschap is het interessant om de ideeën die mensen, zowel voorgangers als 'gewone' gemeenteleden hebben bij diaconie, tegen het licht te houden en te onderzoeken hoe inzichten vanuit de diaconiewetenschap hun weg kunnen vinden naar geloofsgemeenschappen en individuele gelovigen, als vorm van diaconale toerusting. In dit onderzoek kwam namelijk naar voren dat participanten een vrij beperkt beeld hebben van diaconie en diaconaat en dus ook niet op die manier hun eigen handelen evalueren. Zeker voor voorgangers is daar nog een wereld in te winnen, als we toe willen naar een diaconale kerk die haar diaconale roeping ten volle verstaat en leeft.

Ook zou het voor vervolgonderzoek goed zijn om een bredere groep participanten te hebben. Nu zijn alleen mensen geïnterviewd die zichzelf hebben aangemeld en van wie kan worden verondersteld dat ze een positieve houding hebben ten opzichte van het onderwerp. Een andere, bredere selectie van participanten kan hele andere resultaten opleveren. Datzelfde geldt als het onderzoek zou worden herhaald na afloop van dit kerkasiel. Dat de afloop nu niet bekend was en mensen er nog maar net (6-8 weken) mee bezig waren, zorgt voor een andere focus en reflectie op het onderwerp dan als dat achteraf gevraagd zou worden. Het zou mooi zijn om dat naast elkaar te leggen: welke elementen halen mensen na afloop naar boven en zien ze dan sterker het profetische element of juist minder sterk?

6.3 Tot slot

In de gesprekken die ik voerde met participanten zijn een heleboel metaforen aangaande het kerkasiel de revue gepasseerd. Het vlammetje dat aangestoken wordt, de olievlek die zich verspreidt, een walmende vaspit die niet dooft, de zachte krachten die in beweging zijn gekomen.

Aan het eind van mijn onderzoek gekomen, kom ik uit bij *de stem* als metafoor voor het kerkasiel. Misschien niet zo verrassend, aangezien ik in mijn woord vooraf aangeef daar al enige tijd naar op zoek te zijn. Maar toch. Stem geven, stem hebben. Inhoud aan een stem geven. In het kerkasiel heb ik gezien dat dit gebeurde. De kerk die stem geeft aan een gezin dat zelf niet (meer) gehoord wordt door de overheid. De kerk die stem geeft aan een ‘zwijgende meerderheid’ van mensen, zoals het een aantal keer gezegd wordt, die nu het idee heeft dat ze aan kunnen sluiten bij dit geluid dat de kerk laat horen en zelf misschien ook wel weer wat durven te zeggen. De stem vanuit de bronnen, de profeten en Jezus die gestalte krijgt in het diaconale handelen van deze gemeente. En een stem naar ‘buiten’ toe, naar een overheid die hardvochtig beleid voert over de rug van kwetsbare mensen. Een stem die mensen oproept uit hun verdoofde staat, hen de realiteit onder ogen doet komen én tegelijk hoop geeft, en een nieuw perspectief, ondanks alles.

Literatuurlijst

- Ampony, G., Büscher, M., Hofmann, B., Ngnintedem, F., Solon, D., & Werner, D. (red.) 2021. *International Handbook on Ecumenical Diakonia. Contextual Theologies and Practices of Diakonia and Christian Social Services – Resources for Study and Intercultural Learning*. Oxford: Regnum Books International.
- Bakker, I. (2020). Wederkerigheid én afhankelijkheid. Het Haagse kerkasiel in diaconaal perspectief. *Handelingen* 47(2), pp. 46-51.
- Böttcher, R. (ed.) (2002). Prophetic Diakonia: “For the Healing of the World.” Report. Geneva: The Lutheran World Federation.
- Brueggemann, W. (2018). *The prophetic imagination*. 40th Anniversary Edition. Minneapolis: Fortress Press
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Derde druk. New York: Oxford University Press.
- Crijns, H. et al. (red.) (2011). *Diaconie in beweging. Handboek diaconiewetenschap*. Kampen: Uitgeverij Kok
- Crijns et al., (red) (2004). *Gerechtigheid en barmhartigheid. Handboek Diaconiewetenschap*. Kampen: Kok.
- Deifelt, W. & Hofmann, B. (2021). Towards a Comprehensive Concept of Diaconia: Care, Transformation, Empowerment, Advocacy and Conviviality. In: Ampony, G. et al. (red.), *International Handbook on Ecumenical Diakonia. Contextual Theologies and Practices of Diakonia and Christian Social Services – Resources for Study and Intercultural Learning*, pp. 53-62. Oxford: Regnum Books International.
- Dietrich, S. (2014a). ‘Mercy and Truth are Met Together; Righteousness and Peace have Kissed Each Other’ (Psalm 85:10): Biblical and Systematic Theological Perspectives on Diakonia as Advocacy and Fight for Justice. In: S. Dietrich e.a. (ed.), *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction*, pp. 41-45. Oxford: Regnum Books.
- Dietrich, S. (ed). (2014b). *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction*. Oxford: Regnum Books.

- Ekris, K. van (2022). *Moderne Profeten*. Amersfoort: Uitgeverij Brandaan.
- Hamelzky, Y., & van den Broeke, L. (2020). Het kerkasiel: bevoegdheid tot binnentreden voor de overheid of recht op godsdienstvrijheid voor een geloofsgemeenschap? *NKTR, Tijdschrift voor Recht en Religie*, 2020(2), 169-194. DOI: 10.7590/ntkr_2020_011
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. (2011). *Qualitative Research Methods*. Londen: SAGE Publications.
- Heschel, A.J. (2022). *De Profeten*. 4^e druk. Vught: Uitgeverij Skandalon.
- Hettema, T. (2020). Kerkasiel: profetische liturgie en de kerk van de toekomst. In: Van der Meijden & Stegeman (red.), *Dat wonderlijke kerkasiel*, pp. 37-46. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Kaufman, T. S. (2016). From the Outside, Within, or In Between? Normativity at Work in Empirical Practical Theological Research. In: J.A. Mercer and B.J. Miller-McLemore (red.), *Conundrums in Practical Theology*, pp. 134–162. Leiden: Brill.
- Kerkasiel Open Hof Kampen (2025). www.kerkasielkampen.nl [geraadpleegd 10-01-2025]
- Meiden, W. van der (2020b). Wat kerkasiel met een viering doet. In: Van der Meijden & Stegeman (red.), *Dat wonderlijke kerkasiel*, pp. 81-85. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Meiden, W. van der (2020a). Het gebed zonder eind – 2306 uur en een kwartier. In: Van der Meijden & Stegeman (red.), *Dat wonderlijke kerkasiel*, pp. 13-20. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Meiden, W. van der & Stegeman, D. (red.) (2020). *Dat wonderlijke kerkasiel. De non-stop viering in de Haagse Bethelkapel*. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Meijers, E. (2022). ‘For Everyone Born, a Place at the Table.’ The Encounter of Eucharist and Diaconia During a Sanctuary in the Netherlands. *Ecclesial Practices* 9(2022), 165-185. DOI: 10.1163/22144417-BJA10041
- Meijers, E. (2024). Sanctuary as a moving practice. The dynamics between diaconia, liturgy and politics during the Church Asylum in The Hague, 2018-2019. *Stellenbosch Theological Journal*, 10(1), 1-24. DOI: <http://dx.doi.org/10.17570/stj.2024.v10n1.m5>

- Meijers, E., & Roy, H. (2021). Reformulating Diaconia in Western Europe: New Approaches and Theological Challenges. In: Ampony, G. et al. (red.), *International Handbook on Ecumenical Diaconia. Contextual Theologies and Practices of Diaconia and Christian Social Services – Resources for Study and Intercultural Learning*, pp. 255-262. Oxford: Regnum Books International.
- Nordstokke, K. (2011). *Liberating Diaconia*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Nordstokke, K. (2014a). Diaconia as Mark of the Church. In: S. Dietrich e.a. (ed.), *Diaconia as Christian Social Practice. An Introduction*, pp. 27-40. Oxford: Regnum Books.
- Nordstokke, K. (2014b). The Study of Diaconia as an Academic Discipline. In: S. Dietrich e.a. (ed.), *Diaconia as Christian Social Practice. An Introduction*, pp. 46-61. Oxford: Regnum Books.
- Osmer, R.R. (2008). *Practical Theology. An Introduction*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Raad van Kerken (2014). Presentie en Profetie. Over het maatschappelijk handelen en spreken van de kerken. Gespreksnotitie van de Beraadgroep Samenleving, duurzaamheid en vrede en de Beraadgroep Geloof en kerkelijke gemeenschap. www.raadvankerken.nl
- Raad van Kerken (2021). Overwegingen rond kerkasiel van de Raad van Kerken in Nederland. Bezinning 17. www.raadvankerken.nl
- Sacks, J. (2003). *Dignity of difference. How to avoid the clash of civilizations*. 2nd new revised edition. London: Continuum International Publishing Group Ltd.
- Schoon, T. (2022). De dienst van het kerkasiel. Over de verhouding van diaconie en liturgie in de avondmaalsbeleving van voorgangers gedurende de non-stopviering van het kerkasiel in Den Haag 2018-2019. Master Scriptie PThU

Bijlage 1 - Interviewleidraad

Onderzoeksvraag: “Op welke manier kan het kerkasiel in de Open Hof in Kampen worden geïnterpreteerd als ‘profetisch diaconaat’?”

Introductie onderzoek en onderzoeker

- Nelleke de Jong, predikant in opleiding en diaconaal consulent
- Afgstudeeronderzoek PThU, gemeentepredikant
- Afgstudeerrichting: praktische theologie, diaconiewetenschap
- Onderwerp: ‘profetisch diaconaat’
- Benieuwd naar ervaringen van voorgangers en vrijwilligers bij het kerkasiel Kampen. Naar hun beweegredenen, motivatie en visie op het kerkasiel.
- Interview van max. 60 minuten.
- Ik typ mee en neem op voor de zekerheid (oorspronkelijke bestanden alleen voor onderzoeksteam)
- Vrijwillige bijdrage, je kunt altijd stoppen of je terugtrekken
- Wordt anoniem verwerkt, als in het kader van het onderzoek mogelijk is. persoonsgegevens niet te herleiden
- Alle informatie gebruikt voor onderzoeksoutput (scriptie, evt artikel)
- Heb je nog vragen?

1. Achtergrondinformatie

Naam:

Kerkelijke achtergrond:

Leeftijd:

Woonplaats:

Functie/ beroep:

Rol in het kerkasiel:

Hoe vaak betrokken:

Betrokken geweest bij kerkasiel Den Haag:

2. Motieven om deel te nemen

- Waarom doe je mee aan het kerkasiel?
- Hoe vind je het om deel te nemen aan het kerkasiel?
- Wat houdt je rol in?
- *Voor voorgangers: Hoe geef je jouw vieringen vorm/ inhoud/ doel? specifieke focus?*
- *Voor stuurgroepleden: wat waren de afwegingen om tot het kerkasiel te komen?*

3. Het kerkasiel

- Waar gaat het kerkasiel volgens jou over?
- Wat is het doel van het kerkasiel?
- Wat is de belangrijkste boodschap?
- Wat vind je daarvan? / Ben je het ermee eens? Waarom wel/niet?

4. Verhouding kerk en wereld

- Zegt het kerkasiel voor jou iets over de verhouding kerk-wereld of kerk-overheid? Op welke manier? Zie je dat als positief/ negatief? Zit daar een spanningsveld?

5. Diaconaat

- Is het kerkasiel diaconaal? Waarom wel/niet volgens jou?
- Wat houdt diaconaat voor jou in?
- Ken je de term 'profetisch diaconaat'? Zo ja – wat houdt die voor jou in?
- Zo ja, is het kerkasiel te zien als 'profetisch diaconaat' wat jou betreft? Zo ja, waarom wel/ niet?